

Води слонам
Сара Груен

Джейкоб сумлінно відвідував лекції в університеті та готувався до скромної кар'єри доктора ветеринарної медицини. Та в долі були свої плани щодо нього. Втративши все, хлопець у буквальному сенсі вскочив у потяг – як виявилось згодом, цирковий. Саме цирк подарує йому друзів, кохану, професію і навіть слониху! Саме цирк навчить його протистояти злу і нічого не боятися. Через 70 років Джейкоб до найменших дрібниць згадає цю неймовірну мандрівку, ні про що не шкодуючи.

Яскрава, драматична, щемлива історія з геть несподіваним і життєствердним фіналом.

Сара Груен

Води слонам

© Edizioni e/o, 2014

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2021

* * *

Присвячую Бобу, моїй незмінній прихованій зброї

Подяки

Я вдячна цим людям за їхній вклад у цю книжку:

Фантастичній команді видавництва «Algonquin», зокрема Чаку Адамсу, Майклу Таекенсу, Еймі Родрігес, Кетрін Вард, Елізабет Шарлатт та Іні Стерн. Особлива подяка Святому Крейгу Попеларському, який розгледів щось у цій

книжці й примусив книгарів повірити в неї. Усім вам, від щирого серця – спасибі.

Усім, хто прочитав книжку першими: Карен Абботт, Меггі Дана, Крісті К'ернан, Морін Огл, Катрін Паффетт (якій випало бути моєю мамою) і Теренсу Бейлі (якому випало бути моїм татом) за їхні любов і підтримку, а також за те, що регулярно переконували мене не кидати цю затію.

Гарі Пейну за те, що відповідав на всі мої питання про цирк, розповідав анекдоти й перевіряв рукопис на предмет точності.

Фреду Пфенінгу III, Кену Харку й Тімоті Тетге за те, що великодушно дозволили мені використати фотографії з їхніх колекцій. Особлива подяка Фредові за те, що прочитав текст і допоміг надати йому потрібного настрою.

Гейді Тейлор, помічниці реєстратора у Музеї мистецтв Рінглінгів, за те, що допомогла мені знайти й забезпечити правовласництво купи фотографій, а також Барбарі Фокс-Маккеллар за те, що дозволила використати світліну свого батька.

Марку та Керрі Кабакам за їхню гостинність й інформацію про Маркові колишні обов'язки в міському зоопарку Канзаса.

Ендрю Валажеку за те, що надав і перевірив польські переклади.

Кейт Кронін за цінну критику й назву книжки.

Еммі Свіні за те, що продовжуєш бути агенткою, якої тільки можна бажати.

І врешті, моему чоловікові, Бобу. Ти – мое кохання і найбільший чемпіон.

Я мав на увазі, що кажу, й сказав, що хотів...

Слони – вірні друзі, це сто відсотків!

«Хортон висиджує яйце», Доктор Сьюз, 1940

Пролог

Під тентом з іжею нас лишилося тільки трое: Грейді, я і кухар. Грейді та я сидимо за древнім дерев'яним столом й дивимося на наші бургери на пощерблених тацях. Кухар стоїть за прилавком і шкребе сковорідку лопаточкою. Він уже вимкнув плиту, та запах жиру все ще висить у повітрі.

На дорозі – де недавно товпилася купа народу – пусто, тільки жменька робітників і пара чоловіків, що чекають, поки їх відведуть у намет зі

стриптизерками. Вони нервово роззираються, міцно тримають капелюхи й глибоко засовують руки в кишені. Чоловіки не будуть розчаровані: десь там усередині на них чекає Барбара з її всеохопними чарами.

Інші жителі містечка – дядько Ал називає їх селяками – вже пройшли через звіринець у велике шатро, яке здригається від скаженої музики. Оркестр традиційно грає свій репертуар на гучності, що розриває вуха. Я все це знаю напам'ять – прямо в цей момент частина спектаклю добігає кінця і Лотті, повітряна акробатка, злітає вгору шатра на обручі.

Я дивлюся на Грейді, намагаюся розчути слова. Він роззирається і нахиляється ближче.

– Тим паче, – говорить він і пильно дивиться на мене, – я думаю, тобі є що втрачати. – І для більшого ефекту зводить брову. У мене серце стискається.

Шатро вибухає аплодисментами, оркестр плавно переходить на вальс Гуно. Я інстинктивно обертаюся в бік звіринця, тому що настав час для слонів. Марлена в цей момент або вилазить, або вже сидить на голові Розі.

– Мені пора, – кажу я.

– Сиди. Якщо ти надумав тікати зараз, то наступного разу їжу нескоро побачиш.

У цей момент музика вищить на максимумі. Нестерпне поєднання міді, писку й ударних – тромбони і флейти змішалися в какофонії, труби пердять, луною під купол шатра злітає дзвін цимбалів, над нашими головами і в забуття.

Грейді застигає, тоді нахиляється над бургером, тримаючи його руками з відставленими мізинцями, й широко відкриває рота.

Я роззираюся. Ніхто не ворухиться – усі дивляться вгору. Кілька жмутів соломи носить вітром по землі.

– Що таке? Що відбувається? – питаю я.

– Тсс, – цікає Грейді.

Оркестр знову грає, цього разу «Зірки й смуги назавжди»[1 – Національний марш США. – Тут і далі – прим. пер.].

– О боже! От лайно! – Грейді кидає їжу на стіл і підхоплюється, перечіпаючись через лавку.

– Що? Що таке? – кричу йому вслід.

– Марш катастрофи! – кидає він через плече.

Я дивлюся на кухаря, що витирає руки об фартух.

– Про що він, у біса, говорить?

– Марш катастрофи означає, що щось пішло не так. Зовсім не так, – відповідає кухар, намагаючись зняти фартух.

– Наприклад?

– Та що завгодно: відкритий вогонь, натовп розбігається, будь-що. Боже мій, селяки, напевно, нічого не підозрюють. – Він пролізає під кришкою прилавку.

Хаос – цукерники повибігали з-за прилавків, робочі виринають з-під країв шатра й біжать через галявину. Усі, хто залучений до роботи «Найвидовищнішого шоу братів Бензіні», ринулися до великого шатра.

Діамантовий Джо несеться повз мене в людському еквіваленті кінського галопу.

– Джейкобе! Звіринець! – кричить він. – Тварини на волі! Давай, давай, давай!

Повторювати двічі не знадобилося. У звиринці Марлена.

Я біжу прямо в гуркіт. Переляканий до чортиків, тому що шум нижчий за звук. Земля вібрує.

Вриваюся всередину – на мене несеться як. Кучерява шерсть, тупіт копит, роздуті червоні ніздрі й виражені очі. Я ледве встигаю відскочити, щоб не напоротися на закруглені роги, як пролітає повз і біжить із шатра. На ньому сидить нажахана гієна.

Кіоск посеред тенту розтоптали, на його місці метушиться роздратований натовп із плям і смуг – лапи, крижі, хвости, кігті, усе ричить, крекче, реве та ірже. Над хаосом – білий ведмідь, що безладно вимахує лапами розміром зі сковорідку. Одною лапою він задіває ламу й збиває її з ніг – БУМ! Лама падає на землю і розпластується у п'ятикінецьну зірку. Шимпанзе вищать і квакають, катаючись на мотузках між котами. Зебра із шаленими очима роздратовано й надто близько бігає перед левом, що розтягнувся й припав до землі, напружившись і застигши.

Я панічно роззираюся, шукаючи Марлену. Натомість бачу, як кішка пробігла в бік великого шатра – пантера, її глянцева шерсть зблиснула й зникла в парусиновому проході. Якщо селяки нічого не підозрювали, то зараз точно зрозуміють. За кілька секунд лунає чийсь довгий вереск, тоді ще один, а далі тупіт тіл, що намагаються пробратися через інші тіла між лавами. Оркестр щось грає, але моментально стихає. Я заплюшую очі: «Господи, нехай вони всі вибіжать через задній вихід. Боже, не дай їм забігти сюди».

Розплюшую очі й знову роззираюся, панічно намагаюся видивитися їй. Трясця, наскільки важко знайти дівчину зі слоном?

Коли я помічаю її рожеву сукню, то майже скрикую від полегшення. Хоча, може, і скрикую. Я не пам'ятаю.

Вона стоїть на протилежній стороні, біля бокової стінки, спокійна, як літній день. Її сукня виблискує, наче рідкий діамант, сяйливий маяк на тлі різнокольорових куліс. Вона бачить мене й затримує погляд на цілу вічність. Спокійна, майже байдужа. Я починаю пробиратися до неї, але щось у виразі її обличчя мене зупиняє.

Цей сучий син стоїть спиною до неї. Розчервонілий, він кричить і махає тростиною зі срібним набалдашником. Його шовковий циліндр лежить на сіні позаду.

Вона за чимось тягнеться. Між нами пробігає жираф – навіть у паніці його шия благородно вигинається, – і коли я бачу її знову, вона впевнено тримає залізний кілок гострим кінцем до землі. Стурбовано дивиться на мене й переводить очі на його голову.

– О боже. – Я раптом розумію, кидаюся уперед і кричу, хоча вона мене не чує: – Не роби цього! Не роби!

Вона піднімає кілок високо в повітрі й б'є його по голові, розбиває її, наче кавун. У нього тріскається потилиця, розширюються очі, а рот застигає в овалі. Він падає на коліна, а тоді лицем у сіно.

Я застигаю в шоці, навіть не помічаю, як мої ноги обхопив молодий орангутанг.

Так давно. Так давно. Та я ніяк не можу забути.

Я НЕБАГАТО РОЗПОВІДАЮ ПРО ТІ ДНІ. Ніколи не розказував. Не знаю чому – я працював у цирку близько семи років. Хіба це не привід розповідати про нього? Безперечно.

Хоча я знаю чому: я ніколи не вірив собі. Боявся вибовкати зайве. Я знав, як важливо їй було, щоб секрет лишався секретом, – тому я тримав усе в таємниці до кінця її життя й опісля.

За сімдесят років я не сказав жодній живій душі.

Один

Мені дев'яносто. Чи дев'яносто три. Одне з двох.

Коли вам п'ять, ви знаєте свій вік місяць у місяць. Навіть коли вам трошки за двадцять, ви знаєте свій точний вік. Кажете, що вам двадцять три чи там двадцять сім. Але після тридцяти відбуваються дивні речі. Спочатку це легенька запинка, крихта сумніву. А скільки мені років? О, мені ж – ви починаєте впевнено, але запинаєтеся. Ви ж хотіли сказати «тридцять три», але це не точно. Вам тридцять п'ять. А тоді переживаєте, чи це не початок кінця. Це якраз він. Але щоб це визнати, вам знадобляться десятиліття.

Починаєте забувати слова: вони крутяться на язиці, але замість того, щоб із нього зіскочити, так там і лишаються. Ви йдете на другий поверх по щось, а коли врешті піднімаєтеся, то забуваєте, за чим ішли. Ви називаєте свою дитину іменами інших дітей, тоді кличкою своєї собаки і аж тоді згадуєте правильне ім'я. Іноді забуваєте, який сьогодні день. І врешті забуваєте, який надворі рік.

Насправді я не так багато й забув. Я просто перестав стежити за певними речами. Ми перейшли в нове тисячоліття, оце я знаю точно – була велика буча без вагомого приводу, молодь переживала й закупала консерви, тому що комусь було ліньки лишити місце для чотирьох чисел замість двох. І це було минулого місяця. Або три роки тому. Десь так. Яка, власне, різниця? Минуло три тижні чи роки, а може, тридцять років горохового пюре, саго та підгузків для старих людей, яка різниця?

Мені дев'яносто. Чи дев'яносто три. Одне з двох.

Напевно, сталася автокатастрофа або почалися дорожні роботи, тому що всі старенькі леді приклеїлися до вікна в кінці коридору й теревенять, ніби ватага дітлахів або в'язнів у спільній ідальні. Вони худенькі й хирляві, а волосся вкриває голови, як туман. Більшість із них молодші за мене мінімум на десяток років, і це вражає. Тіло підставляє мене, а голова все заперечує.

Я стою посеред коридору, опираючись на ходунки. Я довго лікувався від перелому стегнової кістки, дякувати за це Богові. Якийсь час здавалося, що більше ніколи не стану на ноги – так мене сюди й затягли, – але я встаю щокілька годин і проходжу кілька кроків, і з кожним днем трошки далі й більше, поки не відчуваю, що хочу повернутися. Є ще порошок у порохівницях.

Їх там уже п'ятеро, сивокосих бабусь, що скупчилися біля вікна й тицяють гачкуватими пальцями в скло. Я затримуюся подивитися, чи вони розійдуться. Не розходяться.

Я дивлюся вниз, перевіряю, чи прикріпили гальма, й обережно рухаюся, опираючись на ходунки, ризиковано сунуся. Я зібрався, стискаю гумові ручки й пересуваюся, випрямляючи лікті, якраз на один квадрат плитки. Тягну ліву ногу вперед, ставлю рівно, підтягую праву. Штовхнути, підтягти, почекати, підтягти. Штовхнути, підтягти, почекати, підтягти.

Коридор довгий, і ноги не слухаються мене так, як колись. Дякувати Богу, я не такий незграбний, як Камель, але все ж повільний. Відний старий Камель. Це я вперше за кілька років згадав про нього. Йому доводилося високо піднімати коліна, щоб ступити крок стопами, що вільно теліпалися. А я тягну ноги за собою, наче до них гирі прикріплені, ще й сутулюся, тому врешті зупиняюся і дивлюся вниз на рамку ходунків.

Через деякий час я все ж доходжу до кінця коридору, і це добре – ще й на своїх двох. Тішуся, як дитя мале, хоча розумію, що доведеться пройти такий самий шлях назад.

Старі леді розходяться переді мною. Вони такі живі – можуть ходити самотужки чи мають подружок, які катають їх усюди. У цих жіночок ще всі

мізки на місці, й вони добре до мене ставляться. Тут це рідкість – старигані серед натовпу вдів, що все ще оплакують своїх мертвих чоловіків.

– О, привіт, – каже Гейзел. – Дайте Джейкобу глянути.

Вона відкочує візок Доллі на метр назад і дріботить до мене, сплеснувши в долоні, з іскорками в молочних очах.

– О, так цікаво! Вони тут цілий ранок!

Я піднімаю голову, трошки нахиляюся в бік вікна, мружуся від сонця. Так яскраво, що секунду нічого не бачу. За момент предмети набувають форми.

У парку в кінці вулиці видніється велетенське брезентове шатро, вифарбоване в біло-пурпурові смуги, з безпомилково гострим верхом...

У мене серце падає, я піднімаю руки до грудей.

– Джейкобе! Джейкобе! – кричить Гейзел. – Божечки! Боже мій! – Вона махає руками від хвилювання і повертається до коридору. – Медсестро! Сюди! Містеру Дженковскі погано!

– Я в порядку, – кажу я, кашляю і плескаю себе по грудях. Зі старенькими завжди така проблема – вони думають, що ти зараз склеїш ласті. – Гейзел! Я в порядку!

Пізно. Я чую, як риплять гумові підшви, й за секунду біля мене рояться медсестри. Можна перестати перейматися про далекий шлях назад до мого візка.

– ТО ЩО СЬОГОДНІ В МЕНЮ? – буркочу я, поки мене везуть у ідальню. – Вівсянка? Горохове пюре? Манка? О дайте вгадаю – каша із саго? Так? Чи цього вечора ми назвемо це рисовим пудингом?

– Ох, містере Дженковскі, ви смішний тип, – пісно каже медсестра.

Вона знає, що відповідь не потрібна. Сьогодні п'ятниця, у нас буде стандартна поживна й нецікава суміш із м'ясного рулета, кукурудзи з вершками й картопляного пюре з підливою, що, можливо, колись постоїла біля шматка яловичини. А вони ще й питають, чому я худну.

Я знаю, що не в усіх нас є зуби, але в мене вони є, і я хочу тушкованого м'яса. За рецептом моєї дружини, з цупкими лавровими листками. Хочу моркви, вареної картоплі в кожухах. І я хочу насиченого смачного каберне совіньйон, щоб усе це запити, а не яблучного соку з банки. Але найбільше я хочу качан кукурудзи.

Іноді я думаю, що якби мені запропонували вибір між кукурудзою і сексом із жінкою, то я обрав би кукурудзу. Не те щоб я не хотів зайнятися коханням – я все ще чоловік, деякі речі незмінні, – але коли я думаю, як зерна кукурудзи застрягають між зубами, то в мене аж слинки течуть. Це фантазія, я знаю. Ні того ні того не станеться. Мені просто подобається зважувати варіанти: от я стою перед царем Соломоном і маю вибрати –

останній секс чи качан кукурудзи. Оце так дилема. Іноді замість кукурудзи я уявляю яблуко.

За всіма столами розмовляють про цирк, принаймні ті, хто здатен говорити. Мовчазні старі з кам'яними обличчями й заціпенілими кінцівками або ті, у кого так сильно трясуться руки, що вони нездатні втримати ложку, сидять під стінами, а медсестри кладуть маленькі порції їжі в їхні роти, а тоді вмовляють це пережувати. Вони нагадують мені пташенят, тільки абсолютно безініціативних. За винятком рухів щелеп, їхні обличчя так і лишаються непорушними й моторошно порожніми. Моторошно, тому що я бачу, до чого доживу. Є тільки один спосіб цього уникнути, та мені, правду кажучи, на нього начхати.

Медсестра підвозить мене до моєї тарілки. Підлива на м'ясному рулеті вже підсохла. Я тицяю в неї виделкою – трясеться, як холодець, знушається наді мною. Мені гидко, я піднімаю очі й зустрічаюся поглядом із Джозефом Мак-Гінті.

Він сидить напроти мене: новачок, контрабандист – адвокат на пенсії з квадратною щелепою, поламаним носом і великими вухами. Вони нагадують мені Розі, хоча в усьому іншому він на неї не схожий. Розі була чудовою, а він... Просто адвокат на пенсії. Не можу уявити, чому медсестри подумали, що юрист і ветеринар можуть мати спільні теми для розмов, але його привезли й лишили напроти мене в перший вечір, і відтоді він щоразу сидить тут.

Мак-Гінті дивиться на мене, його щелепа рухається туди-сюди, ніби в корови. Неймовірно. Він реально почав їсти.

Старі жіночки щебечуть, як школярки, нічого не підозрюючи.

– Вони тут до неділі, – каже Доріс. – Біллі підходив питав.

– Так, два шоу в суботу та одне в неділю. Рендел з дівчатами поведуть мене завтра, – каже Норма й повертається до мене. – Джейкобе, підеш з нами?

Я відкриваю рота, щоб відповісти, але Доріс перебиває:

– І ви бачили коней? Божечки, вони просто прекрасні. Ми мали коней, коли я була маленькою. Я так любила їздити верхи. – Вона пригадує своє дитинство, і на мить я бачу, якою гарною дівчинкою вона колись була.

– А пам'ятаєте, коли цирки їздили потягами? – додає Гейзел. – Оголошення з'являлися за кілька днів до шоу – усі стіни міста були в афішах! Щільно-щільно, навіть цеглини між ними не розгледити!

– Чорт забирай! Я це пам'ятаю, так, – каже Норма. – Якось вони наліпили афіш на наш сарай. Сказали татові, що використовують спеціальний клей, який щезне через два дні, але ми не могли віддерти ті афіші місяцями! – хихикає вона й хитає головою. – Ох, батько страшно казався!

– А через кілька днів заїжджав потяг. Завжди на світанку.

- Мій батько водив нас до колій подивитися, як вони розвантажуються. Ох, там було на що подивитися. А потім шоу! Запах смаженого арахісу...

- І попкорн!

- І карамельні яблука, морозиво, лимонад!

- І тирса! Вічно в носа залізала!

- Я носив воду слонам, - каже містер Мак-Гінті.

У мене падає виделка, я піднімаю очі. Зі стариганя аж виливається самовдоволення, він чекає захоплення від дівчат.

- Неправда, - кажу я.

Усі змовкають.

- Перепрошую? - питає він.

- Ти не носив воду слонам.

- Та ні, я точно кажу.

- Ні, ти кажеш неправду.

- Ти натякаєш, що я брехло? - повільно питає Мак-Гінті.

- Якщо ти кажеш, що носив воду слонам, то так.

Жіночки витріщаються на мене з роззявленими ротами. У мене серце вистрибує. Не варто було мені це починати, але зупинитися теж не можу.

- Та як ти смієш! - Мак-Гінті трясє над столом старечими руками з вузлуватими пальцями й випуклими венами.

- Послухай, - кажу я. - Я десятки років чув, як старі пердуни на зразок тебе розказували, що носили воду слонам. І я тобі точно кажу, що такого не було.

- Старий пердун? Старий пердун? - Мак-Гінті вскакує, візок за ним відлітає назад.

Він тикає на мене гачкуватим пальцем. Раптом падає, наче під ним розірвало динаміт, і зникає під столом. Я встигаю помітити тільки перелякані очі й відкритий рот.

- Сестро! Сестро! - кричать старі леді.

Знайоме рипіння каучукових підшов, за мить помічниці піднімають Мак-Гінті під руки. Він гиркає, намагаючись випростатися від них.

Третя медсестра, тоненька темношкіра дівчина в блідо-рожевому, стоїть скраю столу з руками на стегнах.

- Що тут відбувається? - питає вона.

- Цей старий сучий син назвав мене брехлом, от що, - відказує Мак-Гінті, якого вже надійно всадили в крісло. Він поправляє футболку, піднімає підборіддя зі сріблястою щетиною й схрещує руки перед собою. - А також старим пердуном.

- О, я впевнена, що містер Дженковскі зовсім не це має на увазі, - каже дівчина в рожевому.

- Я маю на увазі якраз це, - кажу я. - І він такий самий. Пффф, воду для слонів він носив, аякже. Ви хоч уявляєте, скільки п'є слон?

- Що ж, я навіть не знаю, - каже Норма, міцно стуляючи губи й хитаючи головою. - Знаю тільки, містере Дженковскі, що з вами щось не так.

Ага. Ну, ясно тепер.

- Це неподобство! - вигукує Мак-Гінті, нахилившись у бік Норми й розуміючи, що більшість на його стороні. - Я не розумію, чому я маю миритися з тим, що мене назвали брехлом!

- А також старим пердуном, - додаю я.

- Містере Дженковскі! - підвищеним тоном каже темношкіра медсестра, підходить до мене і прибирає гальма на моєму візку. - Думаю, вам треба побути у себе в кімнаті. Трошки заспокоїтися.

- Зачекайте хвилину! - кричу я, поки вона розвертає мене від столу до дверей. - Мені не треба заспокоюватися. І я навіть не поїв!

- Я принесу вашу вечерю в кімнату, - каже вона ззаду.

- Я не хочу в кімнату! Поверніть мене! Ви не маєте права!

Але схоже на те, що має. Дівчина везе мене коридором зі швидкістю світла й блискавично повертає в кімнату. Натискає на гальма так різко, що я аж здригаюся.

- Я просто зараз повернуся в ідальню, - кажу я, поки вона піднімає підставку для ніг.

- Ні, не повернетесь, - відказує медсестра і опускає мої ноги на підлогу.

- Це несправедливо! - вигукую я і відчуваю, що переходжу на фальцет. - Я за тим столом сидів завжди, а він тут усього два тижні! Чому всі за нього?

- Ніхто тут ні за кого.

Вона нахилиється, підставляючи своє плече під моє, піднімає мене, я кладу голову їй на плече. У неї пряме волосся, яке пахне квітами. Дівчина

садовить мене на ліжку, у мене перед очима її груди в блідо-рожевій формі. І бейдж з іменем.

– Розмарі.

– Так, містере Дженковскі?

– Він бреше, ви ж розумієте.

– Нічого такого я не розумію. І ви так само.

– Та ні, я якраз розумію. Я був на шоу.

Вона роздратовано кліпає.

– Ви про що?

– Ох, та ні про що.

– Ви працювали в цирку?

– Та забудьте.

Незручна пауза.

– Містер Мак-Гінті міг серйозно собі нашкодити, – говорить вона й вирівнює мені ноги. Швидко, вправно, але зупиняється.

– Не міг. Цих юристів жодна трясця не візьме.

Вона довго на мене дивиться, начебто бачить у мені особистість. Мені навіть здається, що я чую дзвін тиші. Дівчина різко повертається в реальність.

– Ваша сім'я поведе вас на вихідні до цирку?

– О так, – гордо кажу я. – До мене ж щонеділі приходять. Завжди, як годинник.

Розмарі струшує ковдру й кладе мені на ноги.

– Принести вам вечерю?

– Ні.

Зависає незручна пауза. Мабуть, я мав додати «дякую», але вже пізно.

– Ну добре, – каже вона. – Я пізніше зайду перевірити, чи потрібно вам щось.

Ага. Прийде. Вони так завжди говорять.

АЛЕ, ЧОРТ ЗАБИРАЙ, ВОНА ПОВЕРТАЄТЬСЯ. Вривається в мою кімнату й ставить тацю з обідньою каламуттю мені на коліна.

– Нікому не кажіть. – Сідає поруч і розкриває серветку з пластиковою виделкою і тарілкою фруктів: полуницею, динею, яблуком. – Я взяла це собі на обід. Я на дієті. Хотите фруктів, містере Дженковскі?

Я б відповів, але прикрив рота долонею – відчуваю, як вона тремтить. Божечки, яблуко.

Вона плескає мене по плечу й виходить із кімнати, ввічливо ігноруючи мої сльози.

Я кладу шматочок яблука в рота, відчуваю його сік. Флуоресцентна лампа наді мною гуде й освітлює мої криві пальці, якими я беру фрукти з тарілки. Пальці здаються чужими. Це точно не мої.

Вік – страшний крадій. Тільки-но приводиш життя до ладу, він вибиває землю з-під ніг і затягує назад. Робить боляче, затуманює голову й нишком поширює рак у тілі дружини.

Лікар сказав, там метастази. Лишилося кілька тижнів чи місяців. Але вона була слабкою, як пташка. Померла через дев'ять днів. Після шістдесят одного року зі мною вона просто стисла мою руку й видихнула востаннє.

Попри те що я хотів би повернути її, я все ж радий, що вона пішла першою. Її не стало, і в мене всередині ніби щось тріснуло. У той момент усе скінчилося і для мене. Я не хотів би, щоб таке відчула вона. Бути тим, хто вижив, – лайняно.

Я завжди думав, що найкраща альтернатива – це старіти, але тепер не певен. Іноді буденність із бінго, співами й древніми людьми на візочках, які збираються у коридорі і з яких сиплеться пісок, примушує мене хотіти вмерти. Особливо коли я розумію, що я один із древніх стариганів, які припадають пилом, наче нікому не потрібні цяцьки.

Але що я можу зробити? Усе, на що я зараз здатний, – це чекати невідворотного й спостерігати, як привиди минулого метушаться у моєму пустому теперішньому. Вони ламають усе, нахабно вриваються, тому що їм ніхто цього не забороняє. Я перестав із ними боротися.

Вони й зараз метушаться й руйнують усе навколо мене.

Заходьте, почувайтесь як удома, не соромтеся. Побудьте тут трошки. О, перепрошую – ви вже й так комфортно влаштувалися.

Довбані привиди минулого.

Два

Мені двадцять три, і я сиджу поряд із Кетрін Гейл. Чи, скоріше, вона сидить поряд зі мною – вона увійшла в лекційну залу після мене й байдуже

тинялася між лавками, поки ми не зіткнулися стегнами й вона не зашарілася так, наче це трапилося випадково.

Кетрін – одна з чотирьох жінок на курсі 1931 року, і її жорстокість не має меж. Уже й не знаю, скільки разів я думав: «Боже, вона нарешті дасть мені це зробити», але отримував, як ляпаса, тільки: «Господи, вона хоче, щоб я зупинився ЗАРАЗ?»

Наскільки я знаю, я найстарший цнотливий хлопець на планеті. Безперечно, ніхто мого віку в такому би ніколи не зізнався. Навіть мій сусід Едвард має підтверджену всіма перемогу, хоча я схильний вірити, що його найближчий контакт із голою жінкою траплявся, коли він тримав у руках порнокомікси. Недавно хлопці з моєї футбольної команди заплатили жінці четвертак, щоб вона дозволила їм це зробити по черзі в хліву. Я б дуже хотів лишити свою цноту в стінах Корнелльського університету, але я не зміг узяти в цьому участь. Просто не міг так вчинити.

А через десять днів, після шести довгих років розтинів, кастрацій, прийомів жереб'ят у кобил і засовування рук у коров'ячі зади стільки разів, що я збився з ліку, я і моя надійна тінь Цнота поїдемо з Ітаки й почнемо працювати у ветеринарній клініці мого батька в Норвічі.

– Тут ви бачите підтвердження, що в маленькій віддаленій кишці є затвердіння, – говорить професор Віллард Мак-Говерн байдужим голосом.

Він ліниво тикає указкою в перекручені кишки мертвої попелястої кози.

– Оце, разом зі збільшенням мезентеріальних лімфатичних вузлів, безпомилково вказує на...

Двері скриплять, Мак-Говерн обертається, його указка все ще в животі кози. Декан Вілкінс швидко піднімається сходами на подіум. Нахилиється до викладача, їхні голови так близько, що майже торкаються. Мак-Говерн уважно слухає тривожний шепіт Вілкінса, тоді піднімає очі й стурбовано обводить студентів очима.

Усі навколо мене застигають. Кетрін бачить мій погляд, закидає ногу на ногу й гладить м'якими руками спідницю. Я важко ковтаю й відвертаюся.

– Джейкоб Дженковскі?

Я в шоці, впускаю олівець. Він закочується під ногу Кетрін. Я прокашлюся і підскакую. П'ятдесят пар очей дивляться на мене.

– Так, сер.

– Можна вас на кілька слів, будь ласка?

Я закриваю зошит і кладу його на лаву. Кетрін піднімає олівець і віддає мені, на мить затримавши пальці на моїх. Я пробираюся до проходу повз чужі коліна, наступаючи на ноги, чую за собою шепіт.

Декан дивиться на мене.

– Ходімо.

Я щось натворив, безперечно.

Іду за ним у коридор. Мак-Говерн виходить за мною, причиняє двері аудиторії. Вони стають, обидва схрешують руки, із суворими обличчями.

Я панічно намагаюся пригадати, аналізую останні дні. Вони прочесали гуртожиток? Знайшли лікер Едварда? Порнокомікси? Боже мій, якщо мене зараз відрахують, батько мене закопає. Це гарантовано. Боюся подумати, що буде з матір'ю. Добре, може, я й випив краплю віскі, але я не винен у тому фіаско хлопців у хліві...

Декан глибоко вдихає, зводить очі й кладе руку мені на плече.

– Синку, трапилася аварія. – Коротка пауза. – Автомобільна. – Трохи довша пауза. – Там були твої батьки.

Я дивлюся на нього, чекаю, що далі.

– Вони... Житимуть?

– Мені прикро, синку. Усе сталося за секунду. Нічого не можна було зробити.

Я витріщаюся на нього, намагаючись зловити його погляд, але не можу – він дивиться у порожнечу за мною. У мене на периферії очей вибухають зірки.

– Ти в порядку, синку?

– Що?

– Ти в порядку?

Я раптом знову бачу його перед собою. Кліпаю, намагаючись зрозуміти, що він хоче. Як я можу бути в порядку, чорт забирай? Нарешті я розумію, що він питає, чи буду я плакати.

Декан кашляє і продовжує:

– Тобі треба буде поїхати. Підтвердити їхні особи. Я відвезу тебе на станцію.

НАЧАЛЬНИК ПОЛІЦІЇ – ІЗ НАШОГО ПРИХОДУ – чекає нас на станції у цивільному одязі. Вітає мене незграбним кивком голови й міцним рукостисканням. Трохи запізно, але гаряче обіймає. Гучно плескає по спині, важко дихає. Тоді відвозить до лікарні у власній машині, дворічному фаетоні, за який, напевно, віддав усі гроші світу. Люди б зробили так багато речей по-іншому, якби знали, що станеться того пам'ятного жовтня.

Коронер проводить нас у підвал і заходить у якісь двері. Ми стоїмо зовні. Через кілька хвилин двері прочиняє медсестра й тримає відкритими, ніби запрошуючи нас усередину.

Вікон нема. На стіні висить годинник, але кімната загалом порожня. На підлозі оливково-білий лінолеум, у центрі кімнати дві каталки. На кожній – тіло, вкрите простирадлом. Я не розумію, що там. Навіть не можу визначити, де голова, а де ноги.

– Ви готові? – питає коронер, стаючи між каталками.

Я ковтаю і киваю. На мое плече лягає рука. Начальник поліції.

Коронер знімає простирадло спочатку з батька, тоді з матері.

Вони не схожі на моїх батьків, це може бути хто завгодно.

На тілах повсюдно смерть – на кривавих шматках розбитих тулубів, у круглих плямах безкровної шкіри, у пустих очних ямах. У мами на обличчі – дуже красивому й доглянутому за життя – застигла гримаса смерті. Волосся заплуталося, закривавлене, вдавнене в яму пробитого черепа. Рот відкритий, підборіддя висить, наче вона хропе.

Я відвертаюся, і з мого рота ллється блювотина. Хтось підбігає з посудиною, але я промахуюся і чую, як рідина хлюпає на підлозі, стікає по стіні. Лише чую це все, тому що очі міцно заплющені. Я блюю знову й знову, поки не лишається нічого. Попри це, мене й далі викручує й ріже шлунок, і, здається, зараз виверне навиворіт.

МЕНЕ КУДИСЬ ВЕДУТЬ І САДЯТЬ У КРІСЛО. Добра медсестра в білій крохмальній формі приносить каву, яка стоїть біля мене на столику й холоне.

Пізніше підходить священник і сідає поряд. Питає, чи хочу я комусь зателефонувати. Я лепечу, що всі мої родичі в Польщі. Він питає про сусідів чи знайомих із церкви, але, побий мене грім, я не можу пригадати жодного імені. Жодного. Не впевнений, що я б і своє згадав у той момент.

Коли він відходить, я непомітно вислизаю. До нашого дому три з гаком кілометри, і я доходжу туди якраз коли останній срібний промінь сонця ховається за горизонтом.

На виїзній доріжці порожньо. Звісно.

Зупиняюся на задньому дворі, тримаючи валізу й витріщаючись на довгу приземисту будівлю за будинком. Біля неї стоїть новий знак. Літери чорні й блискучі:

Е. Дженковскі та син

Доктори ветеринарної медицини

Через якийсь час я обертаюся до будинку, заходжу на веранду і штовхаю задні двері.

Батькова безцінна власність – радіо «Філко» – стоїть на кухонній стійці. Мамин блакитний светр висить на спинці стільця. На столі випрасувані серветки, ваза із зів'ялими фіалками. Перевернута салатниця, дві тарілки, купка приборів, розкладених висихати на картатому рушнику біля мийки.

Цього ранку в мене були батьки. Цього ранку вони поснідали.

Я падаю на коліна прямо на веранді й ридаю, затуливши лице долонями.

ПРИБЛИЗНО ЧЕРЕЗ ГОДИНУ ДО МЕНЕ ПРИХОДЯТЬ помічниці пастора з церкви, яких інформувала дружина начальника поліції.

Я все ще сиджу на ганку, притиснувши лице до колін. Чую, як тріщить гравій під колесами, грюкають дверцята машин, і за секунду мене оточують пухкі тіла, одяг у квіточки, руки в рукавичках. Мене притискають м'які груди, колють капелюшки з вуалями, окутує аромат жасминової, лавандової, трояндової води. Смерть – це формальний захід, і вони прийшли в найкращих недільних нарядах. Вони поплескують, метушаться і, до всього цього, квокчуть.

Як же прикро, як прикро. Такі гарні люди, так-так. Ця трагедія позбавлена сенсу, але несповідимі шляхи Його. Вони про все подбають. Гостьова кімната Джима й Мейбел Нькратерів уже готова. Я можу ні про що не перейматися.

Вони беруть мою валізу й дружно проводять до заведеної машини. Похмурий Джим Нькратер сидить за кермом, міцно стискаючи його обома руками.

ЧЕРЕЗ ДВА ДНІ Я ХОВАЮ БАТЬКІВ, і мене викликають до офісу Едмунда Гайда, есквайра, щоб поговорити про нерухомість. Я сідаю в тверде шкіряне крісло навпроти містера Гайда, поки він методично підводить бесіду до того, що тут нічого обговорювати. Спочатку мені здається, що він кепкує. Очевидно, останні два роки мій батько брав оплату у вигляді бобів і яець.

– Бобів і яець? – У мене голос зривається від подиву. – Бобів і яець?!

– І курей. А також інших продуктів.

– Я не розумію.

– Це те, що мають люди, синку. Громаді зараз нелегко, твій батько допомагав як виходило. Не міг ігнорувати страждання тварин.

– Але... Я не розумію все одно. Навіть якщо він брав плату чим завгодно, то чому їхнє майно належить банку?

– Вони не виплатили іпотеку.

– У моїх батьків не було іпотеки.

Він знічується. Тримає руки куполом перед собою.

– Ну, взагалі-то, була.

– Ні, не було! – заперечую я. – Вони там жили тридцять років. Батько віддавав усе до копійки.

– Їхній банк збанкрутів.

Я звужую очі.

– Мені здалося, ви щойно сказали, що все майно відходить банку.

Він важко зітхає.

– Іншому банку. Тому, який дав їм іпотеку, коли попередній закрився.

Я не можу зрозуміти, чи він намагається показати свою терплячість і в нього погано виходить, чи прямо показує мені, що хоче, щоб я забрався геть.

Я замовкаю, зважую варіанти.

– Як щодо речей у будинку? У клініці? – питаю зрештою.

– Усе відходить банку.

– А якщо я хочу оскаржити це?

– Яким чином?

– Повернуся додому, оформлю клініку на себе і постараюся виплатити все, що потрібно.

– Це так не працює. Воно не ваше, щоб ви його оформлювали.

Я витріщаюся на Едмунда Гайда – дорогий костюм, дорогий стіл з книжками в шкіряних палітурках. Через вікно зі свинцевими ґратками на нього ззаду світить сонце. Мене раптом наповнює відраза – закладаюся, що йому в житті жодного разу не доводилося брати плату ні бобами, ні яйцями.

Я нахиливаюся до нього й дивлюся в очі. Він теж повинен відчути мою проблему.

– Що я маю зробити? – повільно питаю я.

– Я не знаю, синку. Якби ж я знав. У країні важкі часи, це факт. – Він відхиляється в кріслі, все ще тримаючи руки перед собою. Трясе головою, наче в нього щойно виникла ідея. – Думаю, ти можеш поїхати на Захід, – видає він.

Я розумію, що як негайно не піду з його кабінету, то просто знищу його. Піднімаюся, хапаю капелюх і вилітаю.

Уже на тротуарі я розумію ще одну річ. Єдина причина, з якої батьки могли потребувати іпотеку, – це щоб заплатити за мое навчання в університеті Ліги плюща.

Від цього усвідомлення мені стає так боляче, що я згинаюся навпіл і хапаюся за груди.

МЕНІ НЕ ЛИШИЛОСЯ НІЧОГО, крім як повернутися на навчання – тимчасове рішення найкраще. Кімната й харчування оплачені до кінця року – тобто всього шість днів.

Я пропустив тиждень оглядових лекцій. Усі рвуться допомогти. Кетрін дає мені свої конспекти і обіймає так, що я розумію: якщо я попрошу те, що зазвичай прошу, результат буде надзвичайним. Я відсторонюся. Вперше на моїй пам'яті мене не цікавить секс.

Я не можу їсти. Не можу спати. Звісно, не здатен навчатися. Дивлюся на один абзац чверть години й не можу засвоїти написане. І як це зробити, якщо за словами, на білому тлі сторінки, я безкінечним циклом бачу смерть моїх батьків? Бачу, як їхній кремовий «б'юік» вилітає за перила мосту, щоб уникнути зіткнення з червоною вантажівкою містера Макферсона. Старого Макферсона, який, коли його вели з місця подій, казав, що не певен, якою стороною вулиці він мав їхати, і не знає, чи не натис раптом газ замість гальма. Старого Макферсона, який одного легендарного Великодня явився до церкви без штанів.

ПРОКТОР[2 – Проктор – інспектор в англійському університеті.] ЗАЧИНЯЄ ДВЕРІ Й СІДАЄ. Стежить за годинником, поки хвилинна стрілка просувається вперед.

– Починайте.

П'ятдесят два екзаменаційні зошити розгортаються. Дехто пролистує їх одразу. Інші одразу починають писати. Я просто сиджу.

Минає сорок хвилин, а я ще не брав олівця в руку. Витріщаюся на зошит у розпачі. Там діаграми, цифри, лінії, графіки, рядки слів із розділовими знаками: крапками, знаками питання – і все не складається в сенс. На хвилину задумуюся, чи це взагалі англійська. Пробую читати польською, але теж нічого не розумію. Будь це ієрогліфи, я б не побачив різниці.

Дівчина кашляє, я підстрибую. Крапля поту з чола падає на зошит. Я витираю лоб рукою, підсуваю зошит.

Можливо, ближче мені стане зрозуміліше. Чи якщо я відсуну далі – так, тепер видно, що це англійська. Принаймні ясно, що деякі слова англійською, але я не можу зв'язати їх в осмислений потік.

На зошит падає друга крапля.

Я сканую кімнату. Кетрін швидко пише, пасмо каштанового волосся впало на лоба. Вона шульга, і від олівця в неї від зап'ястку до ліктя йде сріблястий слід. Біля неї Едвард – розпрямляється, тривожно дивиться на годинник і знову згорблюється над зошитом. Я відвертаюся до вікна.

Клаптики неба видніються між листям, мозаїка зелені й блакиті легенько змінюється від вітру. Я дивлюся, намагаюся розслабитися й побачити, що там, за гілками й листям. У моєму полі зору з'являється самовдоволена білка з пухнастим хвостом.

Я люто відсуваю стілець і вскакую. Брови напружені, пальці тремтять. П'ятдесят два обличчя обернуті до мене.

Я ж маю знати цих людей. І до минулого тижня так і було. Я знав, де живуть їхні сім'ї, де працюють їхні батьки. Чи є в них рідні брати й сестри й чи вони їх люблять. Чорт забирай, зараз я пам'ятаю тих, хто вибув після Біржового краху 1929-го. Генрі Вінчестер. Його батько стрибонув із будівлі Чиказької торгової палати. Алістер Барнс, його тато застрелився. Реджинальд Монті, який безуспішно намагався жити в машині, коли в його родині не стало коштів платити за кімнату й харчування. Бакі Гаес, чий безробітний тато просто зник. Але ці люди переді мною, що залишаються? Жодного факту.

Я витріщаюся на ці обличчя без рис – порожні овали з волоссям, переводжу очі від одного до іншого, мій відчай наростає. Чую важкі вологі звуки. Розумію, що вони вириваються з мене. Я задихаюся.

– Джейкобе?

Обличчя біля мене має рота, який рухається. Голос несміливий, непевний.

– Ти в порядку?

Я кліпаю. Не можу зосередитися. За секунду проходжу аудиторією і кидаю екзаменаційний зошит на стіл проктора.

– Уже завершили? – питає він і розгортає.

Я доходжу до дверей і чую, як він гукає:

– Чекайте! Ви ж навіть не почали! Ви не можете піти. Інакше я не допущу вас...

Останні слова зникають за зачиненими дверима. Я марширую навчальним плацом, піднімаю очі на кабінет декана Вілкінса. Він стоїть біля вікна й дивиться.

ДОХОДЖУ ДО КРАЮ МІСТА Й ЗВЕРТАЮ, щоби піти вздовж залізничних колій. Крокую, поки не настає темрява й не сходить місяць, а тоді ще кілька хвилин. І лише тоді зупиняюся, тому що зголоднів, стомився і не маю уявлення, де я. Так, наче я весь час ішов уві сні й тільки зараз прокинувся.

Єдина ознака цивілізації навколо – колія, що лежить на насипі з гравію. По один бік ліс, по інший – маленька галявина. Десять поблизу дзюрчить вода, я йду за місячним сяйвом.

Струмок максимум за метр від мене. Він тече вздовж лінії дерев на краю галявини й далі губиться в лісі. Я стягую черевики й шкарпетки і сідаю біля нього.

Коли вперше занурю ноги в холодну воду, вони так сильно болять, що я відсмикую їх назад. Та я наполегливий, потрошку занурю ноги у воду на довше, поки від холоду не перестаю відчувати всі мозолі. Мені болить від

холоду, я лягаю на спину, кладу голову на плаский камінь і даю ногам висохнути.

Десь удалині вие койот – звучить самотньо, водночас знайомо, і я зітхаю, заплющую очі. Йому відповідає гавкіт за кілька метрів ліворуч від мене. Я схоплююсь.

Далекий койот вие знову, цього разу йому відповідає свист потяга. Я натягую шкарпетки, взуваю черевики й дивлюся на край галявини.

Потяг наближається, реве і стукає в мій бік: ГРЮК-грюк-грюк-грюк-ГРЮК-грюк-грюк-ГРЮК-грюк-грюк...

Я витираю долоні об штани й підходжу до колії менш ніж на метр. Різкий запах мазуту б'є мені в ніс. Свисток знову заходить:

СВІ-І-І-І-І-І-І-І-І-І-І

Величезний двигун гатить на повороті й несеться повз – мене вдаряє хвиля вітру від махили. Двигун реве, виштовхує вусібіч хмари диму, що тягнеться чорним ремнем за вагонами. Вид і звук усього цього, запах – це занадто. Я ціпенію, дивлюся, як шість платформ миготять перед очима, а на них стоять якісь фургони, хоча я не дуже бачу – місяць зайшов за хмари.

Я виходжу з трансу. У потязі люди. Не має значення, куди він іде, – там точно не буде койотів і є цивілізація, їжа, можлива робота або навіть квиток до Ітаки, хоча в мене ні цента за душею і жодної причини, з якої мене можуть узяти. А якщо й так? У мене все одно немає дому, куди б я мав повернутися, і клініки, де я би працював.

Плоскі платформи ідуть повз – на них, здається, лежать телефонні стовпи. Я стежу за ними, намагаюся роздивитися, що далі. Місяць на секунду визирає з-за хмари, і в блакитному світлі я бачу вантажні вагони.

Починаю бігти в одному напрямку з потягом. Ноги послизуються на гравії – я наче біжу в піску, тому намагаюся надолужити, нахилившись тілом уперед. Спотикаюся й намагаюся відновити баланс до того, як мої кінцівки втраплять між сталевих коліс і колій.

Стаю рівно, знову набираю швидкість, обдивляюся кожен вагон на предмет якоїсь ручки. Три штуки проносяться повз, закриті. За ними ідуть вагони з худобою. У них відчинено, але з дверей видніються лише конячі хвости. Це дуже дивно, думаю я попри те, що біжу за потягом десь у сраці світу.

Переходжу на легкий біг і врешті зупиняюся. Важко дихаю, надії майже не лишилося. Я повертаю голову. За три вагони від мене – відчинені двері.

Знову кидаюся вперед.

Раз, два, три...

Тягнуся до залізної ручки й підскакую вперед. Спочатку вдаряюся лівою рукою і ліктем, тоді підборіддя об металевий край дверей. Міцно хапаюся трьома кінцівками. Від шуму гложу, щелепа ритмічно б'ється об залізний

край. Відчуваю запах крові чи іржі й мимохіть думаю, що, напевно, поламав собі зуби й сам цього не зрозумів, а тоді бачу, що перебуваю в дуже небезпечному положенні – теліпаюся на краю дверного прорізу, а моя права нога висить прямо над колією. Я міцно хапаюся правою рукою за ручку. Лівою так відчайдушно хапаюся за дошку стінки, що відчуваю дерево під нігтями. Ситуація складна – у мене майже повністю відірвало шнурок, а ліва нога сковзається біля дверей. Права – дуже далеко під вагоном, і я майже впевнений, що зараз її відірве. Я зосереджуюся востаннє, заплющую очі й зціплюю зуби.

Минає кілька секунд, і я розумію, що все ще цілий. Розплющую очі й зважую варіанти. Тут їх тільки два – якщо я зістрибну, то влечу прямо під потяг, тому рахую до трьох і рвуся всім тілом угору. Виходить закинути ліву ногу за проріз дверей. Стопами, колінами, підборіддям, ліктями й нігтями я шкребуся всередину й падаю на підлогу. Віддихуюся, сил узагалі не лишилося.

Тоді розумію, що навколо тьмяне світло. Я опираюся на лікоть і роззираюся.

Чотири чоловіки сидять на грубих продуктових мішках і грають у карти біля газової лампи. Один із них, зморщений старий із порожнім поглядом, тримає череп'яний кухлик біля губ. Він здивовано помічає, що забув відставити його. Нарешті приймає посудину й витирає рота рукавом.

– Так, так, так, – протягує він. – Що тут у нас?

Двоє інших чоловіків сидять дуже прямо, дивлячись на мене й тримаючи карти віялом. Четвертий підвівся й ступив уперед.

Грубий здоровань із густою чорною бородою. У брудному одязі, капелюсі, від якого ніби хтось відгриз частину крисів. Я спинаюся на ноги й задкую, але йти нікуди. Роззираюся і бачу, що за мною купи складеного полотна.

Знову дивлюся вперед – чоловік прямо переді мною, від нього тхне випивкою.

– Ми тут прибуд не приймаємо, друже. Краще вали назад.

– Та пожди, Чорний, – каже старий із глечиком. – Без різких рухів, добре?

– Та які різкі рухи, – каже Чорний і хоче схопити мене за барки.

Я відкидаю його руку. Він заносить іншу, я перекриваю її своєю. Наші кістки хрустять при зіткненні.

– Ого, – хихоче старий. – Придержи коней, малий. Із Чорним краще не гратися.

– Мені здається, що це Чорний грається зі мною, – відказую я, блокуючи ще один удар.

Чорний кидається на мене. Я падаю на купу полотна й навіть не встигаю торкнутися головою, як він смикає мене назад. Через секунду заламує мені

праву руку, мої ноги звисають над відчиненими дверима і я дивлюся, як повз пролітають дерева.

– Чорний! – кричить старигань. – Чорний, відчепися від нього. Пусти, кажу, і хай заходить всередину!

Чорний смикає мою руку ще вище й трусить мене.

– Чорний, ти оглух? – кричить старий знову. – Нам не треба проблеми. Відпусти!

Чорний випихає мене трохи далі в отвір дверей, тоді повертає і штовхає на сувої полотна. Вертається до решти, хапає глечик і проходить повз мене в дальній кут вагона. Я уважно дивлюся на нього й потираю вивихнуту руку.

– Не сердься, малий, – каже старигань. – Одна з великих переваг роботи Чорного – викидати людей з потяга, і він давненько цього не робив. Ходи сюди. – Він ляскає долонею по місцю біля себе. – Підходь, сідай.

Я кидаю оком на Чорного.

– Підходь-підходь, не соромся. Чорний добре поводитиметься, еге ж, Чорний?

Чорний гмикає і прикладається до глечика.

Я піднімаюся і наближаюся до компанії.

Старигань протягує мені праву руку. Я вагаюся, але потискаю.

– Я Камель, а це Грейді та Білл. А з Чорним, думаю, ви вже роззнайомилися, – усміхається він, демонструючи жменьку зубів.

– Вітаю.

– Грейді, глечик повертатимеш, чи як? – каже Камель.

Грейді уважно мене розглядає, я дивлюся у відповідь. Через кілька секунд він встає і безмовно йде до Чорного.

Камель намагається встати на ноги й так мучиться, що я врешті підхоплюю його лікоть і допомагаю. Піднявшись, він бере лампу, підносить до мого обличчя й розглядає прищурившись. Обдивляється мій одяг з ніг до голови.

– А що я казав тобі, Чорний? – сердито кидає Камель. – Він ніякий не приبلуда. Чорний, іди сюди й сам подивися. І переконайся.

Чорний пирхає, відпиває з глечика й передає його Грейді.

Камель мружиться й дивиться на мене.

– Як тебе звуть?

– Джейкоб Дженковскі.

- Ти рудий.

- Ага, мені казали.

- Звідки сам?

Я вагаюся, як відповісти. Я з Норвіча чи з Ітаки? «Звідки» - це там, де живу, чи там, де народився?

- Нізвідки, - відповідаю врешті.

Камель напружується. Легенько качається на кривих ногах, через це лампа кидає тремтливі відблиски.

- Щось натворив, малий? Ти на втіках?

- Ні, нічого такого.

Він знову мружиться, довше, ніж до цього, тоді киває.

- Ну, то й добре. Тоді це не мое діло, що та як. Куди ідеш?

- Не знаю.

- У тебе нема роботи?

- Так точно. Думаю, немає.

- Тут нічого соромитися. Що вмієш робити?

- Та все, що завгодно.

Грейді підходить і передає глечик Камелю. Той витирає його вінця рукавом і протягує мені.

- Тримай, випий.

Я взагалі-то пив міцний алкоголь, але самогон - це зовсім інший звір. Це пійло випалює груди й голову. Я різко вдихаю і намагаюся стримати сльози, дивлюся Камелю просто в очі попри те, що в мене, напевно, зараз попеліють легені.

Камель спостерігає і повільно киває.

- Ми зупиняємося в Ютіці зранку. Поведу тебе до дядька Ала.

- До кого? Навіщо?

- Ну знаєш, Алан Банкел, великий конференсьє. Бог і повелитель відомих і невідомих світів.

Напевно, я виглядаю враженим, бо Камель беззубо хихикає.

- Малий, ти не міг не помітити.

- Помітити що?

- Йой, хлопці, - гукає він до інших. - Він справді не знає!

Грейді та Білл осміхаються. Тільки Чорному все одно - він сердито дивиться і натягує капелюха нижче на лоба.

Камель обертається до мене, прокашлюється і говорить повільно, смакуючи кожне слово:

- Ти не просто заскочив на потяг, малий. Ти насправді застрибнув у летючу ескадрилью[3 - Летюча ескадрилья (англ. Flying Squadron) - вагони з працівниками й інструментами, що приїжджають на галявину для цирку першими.] «Найвидовищнішого шоу братів Бензіні».

- Яку ескадрилью? - перепитую я.

Камель регочеться так сильно, що аж згинається.

- Боже, це так чудово. Прекрасно, справді, - каже він, фиркаючи і витираючи сльози з очей. - Господи, малий, ти закинув свою дупу на цирковий потяг.

Я тупо кліпаю.

- Ось тут - велике шатро, - продовжує Камель і показує рукою з лампою на купи полотна. - Один із фургонів з полотном добряче поламався, тому вони всі тут. Якраз е на чому поспати. Ми ще кілька годин будемо їхати. Не лягай близько до дверей, от і все. Іноді потяг дуже різко повертає.

Три

Прокидаюся від протяжного скреготу гальм. Я добряче відсунувся по полотну від місця, на якому заснув, тому не можу зорієнтуватися. Кілька секунд намагаюся зрозуміти, де я.

Потяг здригається, зупиняється і зітхає. Чорний, Білл і Грейді стають на ноги й безмовно вислизають у двері. Камель підкульгує до мене. Нахилиється, штурхає і каже:

- Вставай, малий. Треба забратися звідси, поки не прийшли майстри шатра. Я піду й постараюся влаштувати тобі зустріч із Диким Джо цього ранку.

- Диким Джо? - питаю я, сідаючи.

У мене сверблять гомілки, шия болить, наче мене всю ніч лупили.

- Це головний по конях. Тих, що багаж тягають, звісно ж, - пояснює Камель. - Август не підпускає нікого й близько до тварин, що виступають. Хоча, найвірогідніше, це Марлена не підпускає його, різниця невелика. Вона й тебе до них не пустить. А з Диким Джо принаймні маєш шанс. У нас були часи не дуже, погані прибутки. У нього кілька людей пішло, стомилися від того, що мало платять, і звалили. Тому в нього нестача робочих рук.

- А чому його звуть Дикий Джо?

- Точно не знаю. - Камель пхає пальця в вухо й вивчає витягнуте. - Думаю, він був у великому шатрі якийсь час, але точно не знаю. Не раджу й тобі цікавитися. - Він витирає палець об штани й повільно йде до виходу.

- Гей, пішли! - гукає Камель мені, обертаючись. - У нас не так багато часу! - Тоді присідає й обережно зіслизає вниз на гравій.

Я востаннє енергійно розтираю гомілки, зав'язую шнурки й іду за Камелем.

Ми зупинилися біля великої зеленої галявини. За нею розкидані цегляні будиночки, освітлені ззаду передсвітанковими променями. Сотні брудних неголених чоловіків висипали з потяга й оточили галявину, наче мурахи цукерку, лають і курять. Пандуси й дошки для спусків гупають об землю, запряжки з шести й восьми коней з'являються нізвідки й розходяться по грязюці. Кінь за конем, з обрізаними хвостами, першерони[4 - Першерон - кінь породи великих коней-вагозовів, виведеної у французькій провінції Порш.] сходять пандусами, фиркають і зітхають, уже в збруї. Чоловіки з боків тримають хиткі двері, спостерігаючи, щоб тварини не підійшли надто близько до краю.

Група чоловіків з опущеними головами марширує в наш бік.

- Добрий ранок, Камелю, - каже головний, проходячи повз нас і застрибуючи у вагон.

Інші залазять за ним, стають навколо сувою полотна й важко кидають його до виходу, крекчучи від напруги. Він пролітає десь півметра й приземляється в хмарі пилу.

- Добрий ранок, Вілле, - відповідає Камель. - Не знайдеш цигарку для старого?

- Звісно.

Чоловік випрямляється й лапає кишені сорочки, засовує руку в одну й витягує зігнуту сигарету.

- Це «Булл Дарем». - Він нахиляється і простягає її.- Вибач.

- Самокрутка теж цигарка, - відказує Камель. - Спасибі, Вілле. Буду винен.

Вілл тикає на мене великим пальцем.

- Це хто?

- Свято на нашій вулиці. Звуть Джейкоб Дженковські.

Вілл дивиться на мене, тоді обертається і пліє вниз за двері.

- Новенький?

- Зовсім новенький.

- Уже влаштував його?

- Ніт.

- Що ж, тоді щастя з цим. - Вілл козиряє мені й додає: - Не спи надто міцно, малий. Якщо ти розумієш, про що я. - І зникає в глибині вагона.

- А що це значить? - питаю я, але Камель уже відійшов. Я бігцем наздоганяю його.

Навколо брудних чоловіків тепер сотні коней. На перший погляд, це повний хаос, але поки Камель запалює сигарету, кілька дюжин команд із запряженими кіньми йдуть уздовж платформ і тягнуть фургони до пандусів. Тільки-но колеса фургонів врізаються у нахилені дерев'яні спуски, чоловік, що вів запряжку, відскакує зі шляху. Теж непогано. Завантажені фургони виїжджають під власною вагою по спусках і проїжджають кілька метрів уперед.

У ранковому світлі я бачу те, що не помітив уночі, - фургони пофарбовані червоним із золотими обводами чортовими колесами, на кожному розкішний напис «НАЙВИДОВИЩНІШЕ ШОУ БРАТІВ БЕНЗІНІ». Фургони розподілені по запряжках, і першерони напружуються в збруї й розвозять важкі багажі по галявині.

- Обережно, - каже Камель, хапає мене за руку й притягує до себе.

Іншою рукою він тримає свій капелюх, погнуту сигарету стискає зубами.

Три вершники галопом несуться повз нас. Вони повертають в різні сторони, перетинають галявину, оглядають периметр, тоді ще раз пробігають колом. Той, що попереду, крутить головою в різні боки, уважно вивчаючи поверхню галявини. Він тримає поводи в одній руці, іншою витягує дротики з прапорцями зі шкіряного мішечка й кидає їх у землю.

- Що він робить? - питаю я.

- Позначає місця для шатер, - відповідає Камель.

Тоді підходить до вагона для худоби й гукає:

- Джо! Агов, Джо!

З отвору дверей визирає голова.

- Я тут тобі привів працівника. Новісінького. Пригодиться?

Чоловік виступає на пандус, посуває вище на лоба пом'ятий капелюх, уважно вивчає мене, тоді спльовує кульку темно-коричневого тютюну й заходить усередину вагона.

Камель плескає мене по плечу, ніби вітаючи.

– Тебе прийнято, малий.

– Серйозно?

– Ага. Тепер іди й повигрібай трохи кіз'яків. Пізніше поговоримо.

У вагоні для худоби безбожний хаос. Я працюю з хлопчиком Чарлі, в якого дівоче ніжне личко. Навіть голос ще не поламався. Ми викидаємо лопатами за двері приблизно тонну гімна, я зупиняюся і оглядаю весь бедлам.

– А скільки тут коней іхало?

– Двадцять сім.

– Господи, ім же тут так тісно, що вони, мабуть, не можуть поворухнутися.

– У цьому і задумка, – відказує Чарлі. – Коли їх стільки тут закрити, вони не можуть сісти.

У дивних конячих хвостів минулої ночі раптово з'являється пояснення.

У дверях з'являється Джо й гаркає:

– Прапор підняли!

Чарлі кидає лопату й крокує до дверей.

– Що відбувається? Ти куди йдеш? – питаю я.

– Прапор на польовій кухні підняли.

Я хитаю головою.

– Вибач, але я все одно не розумію.

– Жерти.

О, а це я зрозумів і теж відкидаю лопату.

Полотняні шатра вирости, наче гриби після дощу, хоча найбільше – очевидно, центральне – все ще лежить на землі. Біля його частин стоять чоловіки і зшивають їх докупі. Під тканиною у центральній частині вже стримлять дерев'яні стовпи і майорить американський прапор. З мотузками на кінцях стовпів усе нагадує палубу й шоглу корабля.

По периметру шатра команда з восьмикінною запряжкою забиває стовпи з надлюдською швидкістю. Поки одна кувалда забиває стовп, п'ять інших уже

рухаються далі. Шум від цього стоїть, наче стріляють із кулемета, і проривається через решту звуків.

Чоловіки піднімають гігантські стовпи. Ми з Чарлі проходимо повз десяток чоловіків, що спільною вагою перетягують мотузку, поки інший чоловік збоку кричить:

- Потягли, трусонули, поставили! Знову - потягли, трусонули, поставили!

Польову кухню важко не помітити - не лише через помаранчево-блакитний прапор і казан із паром на всі боки, а й через потік людей до неї. Запах їжі вдаряє мені в носа, як гарматне ядро в живіт. Я не їв від позавчора, мені аж кишки від голоду викручує. Бокові стіни кухні звели, щоб означити територію, а по центру розділили полотняною завісою. На одному боці столи прикрашені червоно-білими картатими скатертинами, срібними приборами та вазами з квітами. Цей пейзаж дуже вибивається з картини, де брудні чоловіки снують між казанами з паром.

- Ого, - кажу я Чарлі, коли ми стаємо в чергу. - Оце так бенкет.

Картопляні оладки, сосиски, кошики з товсто порізаним хлібом. Шинка, яйця, приготовані всіма відомими способами, варення, тарілки з апельсинами.

- І це ще не все, - відказує він. - Велика Берта отримує все це, ще й з обслугою. Просто сидить за столом, і їй усе приносять.

- Велика Берта?

- У братів Рінглінгів.

- Ти на них працював?

- Еее... Ні, - відповідає Чарлі соромливо. - Але я знаю тих, хто працював!

Я беру тарілку й накладаю собі гору картоплі, яець і сосисок, але намагаюся не здаватися зовсім відчайдушним. Від ароматів іде дах. Я відкриваю рота, втягую повітря - неначе манна небесна. Це і є манна небесна.

Камель з'являється нізвідки.

- Тримай. Передай це тому хлопцеві в кінці черги, - говорить він і кладе квиток мені в незайняту руку.

Чоловік у кінці черги сидить у розкладному кріслі й дивиться з-під крисів капелюха. Я передаю квиток. Він піднімає на мене очі, руки міцно схрещені на грудях.

- Відділ?

- Перепрошую?

- У якому ти відділі?

- О... Я не впевнений. Але я цілий ранок вчищав вагон для худоби.

- Це мені нічого не говорить, - відповідає він, ігноруючи мій квиток. - Це можуть бути циркові тварини, багажні чи зі звіринця. То який відділ?

Я мовчу. Напевно, Камель говорив про ці відділи, але я не пам'ятаю деталі.

- Якщо ти не знаєш свій відділ, то ти не в шоу, - говорить чоловік. - То хто ти, в біса, такий?

- Езро, все нормально? - питає Камель, підходячи ззаду.

- Ні, не нормально. Тут у нас якийсь хитродупий селяк намагається вкрати сніданок із шоу, - відповідає Езра і спльовує на землю.

- Це не селяк. Це наш новачок, він зі мною.

- Справді?

- Ага.

Чоловік підтикає капелюх угору і міряє мене поглядом з голови до ніг. Мовчить кілька секунд і говорить:

- Добре, Камелю. Якщо ти за нього ручаєшся, я приймаю це, все добре. - Езра простягує руку, висмикує мій квиток. - Таке щось. Навчи його розмовляти з людьми, бо він так і по морді отримати може, добре?

- То в якому я відділі? - питаю я врешті, коли ми йдемо до столу.

- О ні, тобі не туди, - Камель перехоплює мене за лікоть. - Ті столи не для таких, як ми. Тримайся біля мене й усе побачиш.

Я йду за ним за завісу. Столи в другій частині стоять рядами, голе дерево прикрашене лише сільничками й перечницями. Квітів на них нема.

- А хто сидить в іншій частині? Артисти?

Камель різко дивиться на мене.

- Господи, малий, просто тримай язика за зубами, поки при звичаєшся. Добре?

Він сідає й негайно запихає половину хлібної скибки до рота. Жує хвилину, тоді дивиться на мене.

- Ох, та не сердься. Я просто про тебе турбуюся. Ти бачив Езру? От він ще котик. Сідай уже.

Я вивчаю його якусь мить, тоді переступаю лавку, ставлю тарілку, помічаю, що в мене руки в кізяках, витираю їх об штани - чистішими вони не стають. Але все одно починаю запихатися їжею.

- То які тут звичаї, га? - питаю врешті.

- Їх називають циркачі,- відповідає Камель із набитим ротом. - А твій відділ - багажний. Поки що.

- І де ті циркачі?

- Скоро підтягнуться. Іще три вагони мають приїхати. Вони довго не лягають спати, прокидаються пізно, приїжджають якраз до сніданку. І поки згадав - ніколи не називай їх «циркачами» при них.

- А як називати?

- Артистами.

- Чому тоді я не можу просто називати їх артистами весь час? - трохи роздратовано перепитую я.

- Є вони, а є ми. Ти - це «ми», - відказує Камель. - Та не переймайся цим. Ще все зрозумієш. - Десь близько свистить потяг. - Про вовка промовка.

- Дядько Ал із ними?

- Так, але не надумуй собі там усякого. Ми до нього пізніше підійдемо. Поки все в процесі приготувань, він дратується, як ведмідь із зубним болем. Як тобі робота з Джо? Багато гімна конячого вже вигріб?

- Достатньо.

- Окей. Ну, ми тобі щось краще знайдемо. Я говорив із другом, - каже Камель, розламуючи скибку й вимочуючи жир зі своєї тарілки. - Будь із Джо до кінця дня, а він замовить за тебе слівце.

- А що робити?

- Усе, що він скаже. Так-так, усе, що йому потрібно. - І він зводить брову, підкреслюючи сказане.

ДРУГ КАМЕЛЯ - МАЛЕНЬКИЙ ЧОЛОВІК із великим пузом і гучним голосом. Він озвучує номери в шоу потвор, його звуть Сесіль. Він роздивляється мене й виголошує, що я буду непоганим підручним. Я - разом із Джиммі та Вейдом, двома хлопцями, достатньо презентабельними на вигляд, щоб розсіятися серед людей, - маю перебувати з краю натовпу, а отримавши сигнал, йти вперед і тіснити всіх до входу.

Шоу потвор має бути на проході, його активно встановлюють. З одного боку група чорношкірих чоловіків намагається повісити банер із потворами. З іншого дзвін і крик - білошкірі хлопці в білих сюртуках розставляють наповнені склянки в піраміду на прилавки стенду, пофарбованого в біло-червоні смуги. У повітрі витають запахи попкорну, смаженого арахісу й тварин.

У кінці проходу, за квитковою будкою, стоїть величезний намет, куди везуть купу різних тварин – тут лами, верблюди, зебри, мавпи, мінімум один білий ведмідь і багато кліток із великими котами.

Сесіль і темношкірий чоловік товчуться з банером, на якому зображена неймовірно товста жінка. Через кілька секунд Сесіль б'є іншого чоловіка по голові з криком:

– Та вже прилаштуй це! Скоро тут кишітиме молокососами. Як ми, по-твоему, їх заманимо, якщо не буде видно всю розкіш Люсінди?

Чути свист, усі завмирають.

– Двері! – кричить якийсь чоловік.

Увесь бедлам стає ще хаотичнішим. Чоловіки біля кіоску забігають за прилавки, поправляють товари, обсмикують сюртуки й шапки. Усі чорношкірі чоловіки, крім нещасного з банером з Люсіндою, прослизують під полотно і щезають із виду.

– Причепи той бісів банер і зникни звідси! – верещить Сесіль.

Чоловік щось долаштовує і зникає.

Я обертаюся. Стіна з людей рухається в наш бік, малеча пищить і веде батьків, тягнучи їх за руки.

Вейд смикає мене за лікоть.

– Псст... Хочеш подивитися звіринець?

– Що?

Він киває головою в бік намету між нами й великим шатром.

– Ти відтоді як прийшов шию туди вивертаєш. Хочеш позирити?

– А що він скаже? – питаю я, поводячи очима на Сесіля.

– Ми повернемося до того, як він нас потребуватиме. Крім того, нам нічого робити, поки Сесіль розігриває натовп.

Вейд проводить мене до квиткової будки. Там за чотирма червоними подіумами сидять старигані-охоронці. Трьом до нас байдуже, четвертий піднімає очі на Вейда й киває.

– Іди роздивися там, – говорить мені Вейд. – Я простежу за Сесілем.

Я зазираю всередину. Навет велетенський – високий, як небо, тримається на стовпах, закріплених під різними кутами. Полотно туго натягнуте й напівпрозоре, сонце пронизує тканину й шви, світить на найбільший цукерковий кіоск. Він стоїть точно посередині звіринця, під променями величного світла, весь у банерах з рекламою шипучки, карамельного попкорну й замороженого заварного крему.

На двох із чотирьох стін чудово намальовані червоно-золоті тварини в лісі. Ці дві завіси прочинені й ведуть до левів, тигрів, пантер, ягуарів, зебр, шимпанзе, коат і навіть орангутанга. Верблюди, лами, зебри, коні стоять за низькими огорожами з мотузок і залізних стовпиків і, нахиливши голови, їдять сіно. Дві жирафи стоять за ланцюговою перегородкою.

Я безуспішно воджу очима, шукаючи слона, й раптово натикаюся на жінку. Вона так схожа на Кетрін, що в мене перехоплює подих – форма обличчя, волосся, стрункі стегна – мені завжди здавалося, що вони саме такі під її стриманими спідницями. Вона стоїть перед рядом чорно-білих коней – сукня в блискітках, колготки й шовкові капці – й говорить із чоловіком у циліндрі й фракку. Гладить морду білого коня, дивоглядного арабського скакуна зі срібними хвостом і гривою. Однією рукою відкидає назад пасмо каштанового волосся й поправляє головний убір. Тоді навшпиньках тягнеться й поправляє чубчик коневі, тербить пальцями його вухо.

Я чую жакливі гуркіт, обертаюся і бачу, що захоплюлася найближча клітка. Обертаюся до жінки – вона дивиться на мене. Поводить бровою, наче впізнала мене. Минає кілька секунд, я розумію, що маю або усміхнутися, або опустити очі й щось зробити, але в мене не виходить. Чоловік у циліндрі кладе руку їй на плече, вона відвертається від мене до нього, але повільно й без бажання. За кілька секунд кидає погляд через плече.

Вейд повертається.

– Пішли. – Він штовхає мене між плечей. – Настав час шоу.

– ПАНИ-І-І-І-І-І ТА ПАНОВЕ-Е-Е-Е-Е-Е! До великого шоу всього двадцять п'ять хвилин! Двадцять п'ять хвилин! Якраз достатньо часу для того, щоб ви побачили прекрасні, неймовірні, дивови-и-ижні чудеса, які ми зібрали з усіх чотирьох кінців світу, та ще й зайняли гарне місце у великому шатрі! Купа часу, щоб на власні очі побачити дивовижі й потвор! У нас найбільш запаморочлива колекція у світі, пані та панове! На всьому світі, клянуся!

Сесіль стоїть на платформі біля входу в прохід. Він поважно ходить туди-сюди, щедро вимахуючи руками перед натовпом, що непевно застиг. Їм не дуже цікаво, вони скоріше випадково зупинилися тут, ніж прийшли слухати.

– Заходьте прямо сюди й побачите розкішну, величезну Прекрасну Люсінду – найгарнішу товсту пані у світі! Цілих чотириста два кілограми пухленької краси, пані та панове! Заходьте подивитися на людину-страуса – він може проковтнути та вернути все, що ви йому дасте. Спробуйте! Гаманці, годинники, навіть лампочки! Самі вирішуйте, а він вам усе відригне! І не пропустіть Френка Отто – найгустіше зататуйованого чоловіка на планеті! Його тримали в заручниках у найтемніших джунглях Борнео й судили за злочини, яких він не коїв! І яка йому за це кара? Що ж, людоньки, його кара написана в нього по всьому тілу вічними чорнилами!

Натовп тіснішає, інтерес людей зростає. Джиммі, Вейд і я тримаємося позаду.

– А тепер... – веде Сесіль, крутнувшись на місці. Він прикладає палець до губ і гротескно підморгує так старанно, що кутик його рота підскакує аж

до ока. Тоді він піднімає руку, вимагаючи тиші.- А тепер... я прошу вибачення в пані, але це лише для панів... лише для панів! Тут присутні жінки, і з міркувань делікатності я не можу сказати багато. Панове, якщо ви здоровий американський чоловік і в ваших жилах тече гаряча кров, то в нас є дещо, що ви точно не хочете пропустити. Якщо ви підете он за тим чоловіком – он там, прямо там він стоїть, – ви побачите дещо таке красиве, таке шокує, що вам гарантовано...

Він зупиняється, заплює очі, піднімає руку знову. Трясе головою з жалем і каже:

- Але ні. З міркувань делікатності я не можу говорити таке при жінках, не можу сказати більше. Панове, не можу, ні. Єдине – вам точно не варто таке пропускати! Просто дайте четвертак тому чоловікові, і він вас відведе куди треба. Про свій четвертак ви скоро забудете, але побачене там точно буде незабутнім! Ви про це будете всім розказувати до кінця життя, друзі мої. До кінця вашого життя.

Сесіль виструнчується і поправляє картатий жилет, осмикуючи його знизу обома руками. На його обличчі з'являється шанобливий вираз, і він широким жестом показує в протилежний бік.

- Пані, а якщо ви підете цим шляхом, то побачите дива й цікавинки, які ми приготували для ваших делікатних почуттів. Чоловік має завжди думати про жінок. Особливо про таких гарних пані, яких я бачу перед собою. – Після цього він посміхається і заплює очі.

Жінки в натовпі нервово проводжають поглядами чоловіків, що йдуть в інший бік.

Починається перетягування канату. Жінка міцно тримає чоловіка під руку однією рукою, а іншою б'є. Він кривиться і супиться, намагаючись уникнути її ударів. Коли нарешті викручується, то поправляє одяг і сердито дивиться на дружину, яка теж його поглядом не жалує. Чоловік відходить, щоб віддати свій четвертак, хтось квокче йому вслід. Натовп вибухає реготом.

Решта жінок, напевно, не хочуть влаштовувати сцен, тому неохоче дивляться вслід чоловікам, що відходять і стають у чергу. Сесіль бачить це і сходить із платформи. Він весь увага, галантність, допомога, що м'яко веде їх до пікантних штук.

Сесіль торкається своєї лівої мочки вуха. Я м'яко штовхаюся вперед. Жінки підходять ближче до Сесіля. Я почуваюся вівчаркою, що зганяє овець.

- Якщо ви підете сюди, – продовжує він, – я покажу вам, пані, те, чого ви ніколи не бачили. Щось незвичайне, настільки неординарне, що ви про таке й не мріяли. Але ви зможете розповісти про це і в церкві цієї неділі, і своїм дідові та бабці за вечерею. Вперед, і дітей беріть із собою, тут у нас суто сімейні розваги. Ви побачите коня з головою там, де має бути хвіст! Ні слова не брешу, пані. Жива істота з хвостом у тому місці, де має бути голова. Переконайтеся на власні очі. А тоді розкажіть вашим чоловікам, і, можливо, вони пошкодують, що не лишилися тут зі своїми чарівними леді. Так-так, дорогенькі. Точно пошкодують.

Тепер я стою серед натовпу. Чоловіки зникли, а я ходжу між святошами, жінками, дітьми й іншими нездоровими американськими чоловіками.

Кінь із головою там, де має бути хвіст, – це кінь, якого поставили задніми копитами в його ж годівницю.

– Господи, та ви знущуєтеся, – говорить одна жінка.

– Хто б міг подумати! – вигукує інша начебто з полегшенням і сміється: якщо це кінь, у якого голова в тому місці, де має бути хвіст, то шоу для чоловіків, напевно, приблизно так само погане.

Перед наметом якась метушня.

– Ви сучі діти! Я вимагаю свої гроші назад, і ви мені їх повернете! Ви думаєте, я цілий четвертак віддав, щоби побачити пару підтяжок?! Я хочу свої гроші назад!

– Перепрошую, пані, – кажу я й намагаюся протиснутися між двома жінками переді мною.

– Гей, хлопцю! Тобі швидше всіх потрібно?

– Я перепрошую. Пробачте, – кажу я, протискаючись уперед.

Сесіль і розгніваний чоловік зчіпляються. Чоловік підбігає, бере Сесіля за барки й штовхає назад. Натовп розходиться, він падає на стінку смугастої платформи. Публіка наближається, стає навшпиньки й витріщається.

Я пробиваюся до них, добігаю до Сесіля якраз у момент, коли інший чоловік відступає й замахується на нього – кулак за кілька сантиметрів від підборіддя, – перехоплюю його руку й заламую за спину. Тоді обхоплюю його шию рукою і відтягую назад. Той шипить і впирається нігтями мені в плече. Я посилюю хватку, поки сухожилля не придушуть його трахею. Тоді напівходом, напівмаршем тягну його до краю натовпу й кидаю на землю. Чоловік лишається лежати в пилуці, хрипить і судомно дихає.

За мить повз мене пробігають двоє чоловіків у костюмах, піднімають його – він усе ще кашляє – за руки й ведуть у бік міста. Притуляються, плескають його по спині й заохочують, поправляють його капелюх, що дивом не злетів під час бійки.

– Непогано, – каже Вейд, плескаючи мене по плечу. – Добре зробив. Вертайся, вони про нього потурбуються.

– Хто вони? – питаю я, розглядаючи довгі смужки крові на своєму плечі.

– Хлопці, що заспокоюють людей і піднімають ім настрій. Щоб у нас не було ніяких проблем. – Він обертається до роззяв і гучно плескає в долоні, тоді руками їх розганяє. – Ну все, народ. Усе нормально, більш нема на що зирити.

Люди неохоче розходяться. Коли чоловік та його поводитирі нарешті зникають за будинком із червоної цегли, вони починають розсіюватися, але все ж періодично озираються через плече, щоб раптом не пропустити цікаве.

Через людей пробивається Джиммі.

– Чуеш, Сесіль тебе кличе.

Ми йдемо в кінець проходу. Сесіль сидить на краю розкладного стільця, розкинувши ноги в гамашах, що стирчать з-під штанин. Обличчя червоне й спітніле, він обмахує себе програмкою. Вільною рукою обмацує кишені, врешті доходить до жилета й витягує пласку квадратну пляшку, зубами витягує з неї корок, випльовує його, перехиляє і бачить мене.

Хвилину дивиться з пляшкою біля губів. Тоді опускає випивку на кругле пузо. Пальцями постукує по животу, вивчаючи мене поглядом.

– Ти непогано впорався, – нарешті говорить Сесіль.

– Дякую, сер.

– Де навчився?

– Не знаю. Футбол, школа. Бійки з тими, хто глузував над іншими й дуже хотів позбутися яєць.

Він хвилину дивиться на мене, все ще постукуючи пальцями й мнучи губи.

– Камель тебе вже кудись прилаштував?

– Офіційно ні, сер.

Ще одна довга пауза, він звужує очі до щілинок.

– Ти вмієш тримати язика за зубами?

– Так, сер.

Сесіль прикладається до пляшки, знову розплющує очі й повільно киває.

– Ну що ж, добре тоді.

УЖЕ ВЕЧІР, І ПОКИ ЦИРКАЧІ РОЗВАЖАЮТЬ НАТОВП у великому шатрі, я стою позаду набагато меншого намета подалі від центрального, за рядом багажних вагонів, куди можна потрапити тільки завдяки сарафанному радіо і за п'ятдесят центів вступного внеску. Інтер'єр тут тьмянний, освітлений лише гірляндю з червоних ліхтариків, що кидають тепле світло на жінку, що поступово знімає одяг.

У мої обов'язки входить підтримання порядку, також я маю періодично бити по стінках намету металевою трубою, щоб відігнати тих, хто підглядає на дурничку, або щоб заохотити підглядачів піти через основний вхід і заплатити п'ятдесят центів. Я також маю тримати в секреті все, що тут

бачу, хоча мені дуже важко перестати думати, як так вийшло, що той чоловік в обід так сильно жалівся.

Тут дванадцять рядів розкладних стільців, і всі зайняті. Чоловіки передають один одному самогон, усі беруть пляшку не дивлячись, бо всім важко відвести очі від сцени.

Там пишна рудокоса жінка з майже нереально довгими віями та родимкою над пухкими губами. Довгі ноги, круглі стегна, запаморочливі груди. Вона роздяглася вже до стрингів, блискучої напівпрозорої шалі та чарівно наповненого бюстгальтера. Трясе плечима, тримає час, узгоджуючи його з маленьким оркестром музикантів праворуч від себе.

Вона робить кілька кроків, йде по сцені в туфлях із пір'ям. Грає малий барабан, вона зупиняється, рот здивовано відкритий. Тоді закидає голову, показуючи шию, і проводить руками по шиї і вниз по чашечках ліфчика. Нахиляється вперед, стискаючи груди, поки вони не розбухають у неї між пальцями.

Я оглядаю стінки намета. Бачу пару носів черевиків під краєм полотна. Підходжу, тримаючись близько біля стіни. Прямо перед черевиками замахуюся трубою і б'ю по полотну. Чується вигук, і черевики зникають. Я прикладаю вухо до шва, тоді вертаюся на мій пост.

Руда на сцені рухається в такт музиці, грається шаллю пальцями з манікюром. Сріблясті й золотисті нитки виблискують у неї на плечах, коли вона водить туди-сюди плечима. Вона раптово нахиляється вперед, закидає голову і трясе грудями.

Чоловіки завивають. Двое чи трое встають і вимахують кулаками, щоб заохотити її. Я дивлюся на Сесіля – він суворим поглядом показує, щоб я стежив за ними.

Жінка випрямляється, повертається задом і йде на середину сцени. Проводить шаллю між ніг, легко притискаючи її. Аудиторія починає кричати. Жінка обертається, дивиться на нас і продовжує водити шаллю туди-сюди, тепер притискаючи її так сильно, що стає видно щілинку вульви.

– Знімай, красуне! Знімай усе!

Чоловіки заводяться більше – тепер підхопилося більше половини. Я підступаю ближче до рядів стільців.

Шаль падає на підлогу, жінка знову повертається спиною. Хитає головою – волосся стрибає в неї на плечах, тоді піднімає руки до заціпки на бюстгальтері. Натовп її підбадьорює. Вона зупиняється, кидає погляд через плече й підморгує, кокетливо знімаючи бретельки. Тоді кидає бра на підлогу, обертається, прикриваючи груди долонями. Чоловіки незадоволено кричать:

– Ох, та перестань! Покажи нам, що в тебе там!

Жінка хитає головою, роблячи соромливу гримаску.

– Та годі тобі! Я витратив п'ятдесят центів!

Вона знову хитає головою, удавано несміливо опустивши очі долу. Раптом піднімає очі, відкриває рота й прибирає руки.

Чарівні кулі падають. На секунду замирають перед тим, як вона м'яко ними струсоне, хоча сама стоїть ідеально рівно.

Аудиторія колективно тамує подих, тоді заворожено змовкає на секунду і радісно гукає:

– Оце правильно!

– Боже, дай сил!

– Гаряча штучка!

Жінка гладить себе, піднімає і стискає груди, проводить пальцями по сосках. Дивиться хтиво на чоловіків й проводить язиком по верхній губі.

Барабан починає грати. Жінка міцно стискає соски між великими та вказівними пальцями, підтягує одну грудь так, щоби сосок вказував на стелю. Форма грудей від цього повністю змінюється. Тоді вона відпускає руку – грудь падає раптово, майже агресивно. Вона бере за сосок іншу і так само піднімає її. Тоді повторює те саме з обома, вже швидше. Піднімає, опускає, піднімає, опускає – доти, доки стихає барабан і вступає тромбон, її руки ворухнуться так швидко, що їх розмиває в повітрі, а груди стають схожими на хвилясту рухливу масу.

Чоловіки скандують і викрикують схвалення:

– О так!

– Дивовижно, красуне! Дивовижно!

– Спасибі Богу за тебе!

Барабан вступає знову. Жінка нахилиється вперед, і її груди – наливні, важкі, круглі по краях і широкі – опускаються, наче в них грейпфрути.

Вона поводить плечима: одним, потім іншим, і її груди стрибають у різні боки. Жінка нарощує швидкість, її груди стрибають ширше колом, розгягуються у момент обертання. Зрештою, обидві зустрічаються посередині й смачно плескають одна об одну.

Господи, якби в наметі зараз почався бунт, я б і не помітив. Уся кров начисто відлила від голови.

Жінка випрямляється і робить реверанс. Підводиться, бере грудь, підтягує її до обличчя і обводить язиком сосок. Тоді бере його до рота. Стоїть і безсоромно смоче власний сосок, а чоловіки вимахують їй капелюхами, стукають кулаками і вищать, як тварини. Далі відпускає грудь, щипає наостанок і надсилає чоловікам повітряний поцілунок. Нахилиється, щоби

підняти прозору шаль, і йде, а шаль майорить за нею вслід, як блискучий банер.

– Що ж, хлопці, – каже Сесіль, плескаючи в долоні й виходячи на сцену. – Давайте щедро нагородимо оплесками нашу Барбару!

Чоловіки свистять і гукають, аплодують із піднятими руками.

– Так-так, хіба вона не чудо? Оце так жінка. Вам сьогодні пощастило, друзі, тому що тільки цього вечора вона прийме в себе обмежену кількість відвідувачів після шоу. Це справжня честь, джентльмени. Вона – кошовність, наша Барбара. Справдешня знахідка.

Чоловіки йдуть до входу, плескаючи один одного по спині й вже обговорюючи побачене:

– Ти бачив її цицьки?

– Боже, оце так дупа. Я б усе віддав, щоб з нею погратися трошки.

Я радий, що все спокійно, бо мені важкувато стояти рівно. Я вперше в житті побачив голу жінку і думаю, що вже ніколи не буду таким, як раніш.

Чотири

Наступні сорок п'ять хвилин я стою перед наметом-будуаром Барбари, поки вона розважає відвідувачів. Тільки п'ятеро готові викласти необхідні два долари, і вони понуро стоять у черзі. Перший заходить, минає сім хвилин ухання й рохкання, він виходить, намагаючись застібнути ширіньку. Чоловік зникає, заходить наступний.

Коли виходить останній, у дверях з'являється Барбара. На голе тіло накинутий халатик, який вона не потурбувалася зав'язати. Волосся розхристане, помада розмазана по губах. Вона тримає в руці запалену сигарету.

– Ну все, любий, – каже вона, махаючи мені. В її подиху й очах помітне віскі.– Сьогодні без бонусів.

Я повертаюся в намет з рядами стільців і допомагаю розбирати сцену, поки Сесіль рахує гроші. У кінці вечора я багатію на долар і почуваю дику втому.

ВЕЛИКЕ ШАТРО ВСЕ ЩЕ СТОЇТЬ Й ВИБЛИСКУЄ, наче привид Колізею, пульсує від музики всередині. Я витріщаюся на нього, заморожений звуками реакції аудиторії. Люди сміються, аплодують, свистять. Час від часу чується спільне завмирання подиху чи нервові смішки. Я дивлюся на кишеньковий годинник: за п'ятнадцять десята.

Я думаю, що встигаю подивитися ще трошки шоу, але боюся, щойно зайду, то мене зразу затягнуть у якесь завдання. Циркові робочі цілий день спали де прийдеться, а тепер розбирають величезне полотняне місто настільки швидко, наскільки виходить. Намети падають на землю, стовпи хитаються. Коні, фургони, чоловіки снують по галявині й тягнуть усе в бік колії.

Я спускаюся на землю і схиляю голову між піднятих колін.

– Джейкобе? Це ти?

Піднімаю очі. До мене підкульгує і щуриться Камель.

– Чорт забирай, біда, та й годі. Мої старі очі вже не такі хвацькі, як були.

Він спускається поруч зі мною й витягує маленьку зелену пляшку. Висмикує корок і п'є.

– Я стаю надто старий для цього, Джейкобе. У мене все болить у кінці кожного дня. Боже, у мене вже й зараз усе болить, а день ще не закінчився. Летюча ескадрилья ще точно години дві стоятиме, а розбирати все знову ми почнемо через п'ять годин після кінця зборів. Це умови не для стариганя.

Камель дає мені пляшку.

– Це що за хрін? – питаю я, роздивляючись чорнувату рідину.

– Джин, та не джин, – відказує він і відсмикує пляшку.

– Ти п'єш екстракт?

– Так, і що?

Ми хвилину сидимо мовчки.

– Бісів сухий закон, – урешті каже Камель. – Ми так добре випивали, поки влада не вирішила нам це заборонити. Це все ще п'янить, але смакує, як срака. І це дуже погано, тому що випивка змашує мої старі кості. Я виснажений. Ні на що не годжуся. Може, тільки квитки продавати, але для цього я надто страшний.

Я кидаю на нього оком і подумки погоджуюся.

– Може, є якась ще робота? За кулісами?

– Та ні. Продавати квитки – це остання зупинка.

– Що ти робитимеш, коли більше не потягнеш?

– Думаю, тоді в мене буде розмова з Чорним. – Він з надією повертається до мене. – Маєш сигаретку?

– Ні, вибач.

- Я так і думав, - зітхає Камель.

Ми сидимо мовчки й дивимося, як команда за командою тягнуть обладнання, тварин і полотно назад у потяг. Артисти виходять іззаду великого шатра в намети-примерки й виходять звідти у звичайному одязі. Стоять групами, сміються, говорять, деякі витирають обличчя від макіяжу. Навіть без костюмів вони мають гламурний вигляд. Одноманітні робочі ходять навколо них - вони займають той самий простір, але складається враження, що перебувають у іншому вимірі. Між двома світами взагалі нема точок дотику.

Камель вривається в мої думки.

- Ти вчився в університеті?

- Так точно.

- Я так і думав.

Він знову пропонує мені пляшку, але я відмовляюся.

- Закінчив?

- Ні.

- Чому?

Я мовчу.

- Скільки тобі років, Джейкобе?

- Двадцять три.

- У мене син твого віку.

Музика припиняється, містяни починають розходитися з великого шатра. Вони зупиняються спантеличені - бо коли заходили всередину, там був звіринець. Коли люди йдуть, армія чоловіків заходить із заднього входу й з шумом відносить трибуни, сидіння й ланцюги з арени у вагони з дерев'яним начинням. Велике шатро випотрошують ще до того, як уся публіка з нього виходить.

Камель натужно кашляє, аж усе тіло трясеться. Я повертаю голову, щоб поплескати його по спині в разі чого, але він піднімає руку, стримуючи мене. Тоді шморгає, відхаркує і спльовує. Допиває вміст пляшки, витирає рота рукою й міряє мене поглядом з ніг до голови.

- Слухай, я не лізу в твої справи, але щось мені підказує, що ти недовго мандруєш отаким чином. Ти надто чистенький, одяг у тебе хороший, і в тебе взагалі нічого з собою немає. У дорозі люди мають речі - можливо, дрантя якесь, та все ж речі. Я знаю, що не маю тобі читати моралі, але такий хлопець на зразок тебе не повинен жити як волоцюга. Я живу так, і це хрінове існування. - Він сидить, поклавши руки на коліна, повернувши

обличчя до мене. – Якщо в тебе є життя, до якого ти можеш повернутися, то краще повертайся.

Я відповідаю не зразу. А коли говорю, то в мене тремтить голос:

– Немає до чого повертатися.

Камель дивиться на мене довше й киває.

– Мені справді прикро це чути.

Натовп рідшає – із великого шатра люди йдуть до паркувального майданчика й за нього, до околиць міста. З-за шатра піднімається силует повітряної кульки, чутно радісний дитячий вигук. Сміх, гул двигунів машин, збуджені голоси.

– Ти бачив, як вона вигнулася? Неймовірно!

– Я думав, що помру, коли той клоун впустив свої шухлядки.

– А де Джиммі? Генку, ти забрав Джиммі?

Камель раптом зривається на ноги.

– А ось і він! Ось він, старий сучий син!

– Хто?

– Дядько Ал! Ходімо! Пора вже влаштувати тебе на роботу.

Він кульгає від мене так швидко, що аж не віриться. Я встаю і йду за ним.

Дядька Ала важко з кимось сплутати. У нього наче на лобі написано – «конферансьє». А також на червоному кітелі, білих жокейських брюках, циліндрі й закручених навощених вусах. Він крокує галявиною, наче диригент оркестру, випнувши живіт і роздаючи накази громовим голосом. Зупиняється, пропускаючи клітку з левом перед собою, йде далі повз групу чоловіків, що намагаються скрутити полотно наметів. На ходу б'є одного з них тростиною по голові. Чоловік скрикує і повертається, потираючи вухо, але дядько Ал уже далеко відійшов у супроводі почту.

– О, щойно згадав, – кидає мені Камель через плече. – Постарайся не згадувати цирк Рінглінгів при ньому.

– Чому?

– Просто не кажи про нього.

Камель наздоганяє дядька Ала й заступає йому дорогу.

– От я вас і знайшов, – починає він напускним улесливим голосом. – Чи можу я з вами поговорити, сер?

– Не зараз, хлопче. Не зараз, – вигукує Ал і марширує повз нього, наче нацистський вояка в новинах чи фільмах.

Камель слабко кульгає за ним, схиливши голову набік, тоді додає кроку й заступає іншим дорогою, як щеня в немилості.

– Сер, це на кілька секунд. Я просто хотів спитати, чи не потрібна нам робоча сила в якомусь відділі.

– А ти що, хочеш змінити роботу?

Камель підвищує голос майже до виску.

– Ох, та що ви, сер. Не я, мені прекрасно в моєму відділі. Так, сер. Я там щасливий як ніколи. – Він сказано тигоче.

Відстань між ними збільшується. Камель кульгає вперед, тоді зупиняється.

– Сер?

Дядько Ал уже далеко, його заступили люди, коні, фургони.

– Трясця! Трясця! – кричить він, зриває капелюха й жбурляє його на землю.

– Усе гаразд, Камелю. Дякую, що спробували, – кажу я.

– Ні, не все гаразд! – кричить він.

– Камелю, та я...

– Заткнися. Я чути цього не хочу. Ти – гарна дитина, і я не збираюся дивитися, як ти тут киснеш тільки тому, що якийсь жирний старий бурмило не має на тебе часу. Не збираюся – і все! Тому май повагу до старших і не роби мені нерви.

У нього аж очі горять.

Я нахилився підняти капелюха й струшую з нього пилюку. Подаю Камелю.

Минає кілька секунд, урешті він бере свій головний убір і хрипить:

– От і добре. Усе буде нормально.

КАМЕЛЬ ВЕДЕ МЕНЕ ДО ФУРГОНА й каже почекати надворі. Я обпираюся на велике колесо зі спицями, обдираю задирки на пальцях, жую стеблинки й гаю час. У якийсь момент голова падає мені на груди, я починаю куняти.

Камель виходить через годину, кліпає напівзаплющеними очима, хитається й тримає в одній руці пляшку, а в іншій – самокрутку.

– Це Ерл, – каже він, киваючи рукою позад себе. – Він про тебе потурбується.

Голомозий чоловік виходить із фургона. Величезний, із шиєю, товстішою за голову. На руках у нього розмиті зелені татуювання – від кулаків угору по волохатих руках. Він протягує долоню:

– Як справи?

– Нормально, – відповідаю я стурбовано.

Обертаюся до Камеля, а він уже зигзагами чимчикує по галявині в сторону летючої ескадрильї. І співає. Погано співає.

Ерл прикладає дашком долоню до рота.

– Закрий рота, Камелю! Іди на потяг, поки він без тебе не поїхав!

Камель падає на коліна.

– От чорт, – говорить Ерл. – Почекай тут, я зараз повернуся.

Він іде й підхоплює старого так легко, наче той мала дитина. Руки, ноги й голова Камеля вільно звисають на плечах Ерла. Старий хихикає й зітхає.

Ерл садить Камеля на приступку дверей вагона, кричить комусь всередину і повертається.

– Шмурдяк доведе стариганя, – бурмотить він, маршируючи повз мене. – Якщо він не виплуне свої кишки, то врешті звалиться з бісового потяга. Я сам взагалі не п'ю, – кидає він через плече.

Я стою там, де він сказав чекати. Він здивовано обертається.

– То ти йдеш чи як?

ОСТАННІ ЧАСТИНИ ПОТЯГА ВІД'ЇХАЛИ, а мене поселили під лавкою у спальному вагоні напроти одного чоловіка. Він – законний власник цього приміщення, але його переконали дозволити мені перекантуватися тут кілька годин за один долар, який я мав. Він усе одно незадоволений, тому я підтягую коліна якомога ближче, щоб займати якнайменше місця.

Аромати від брудних тіл і непряного одягу стоять нестерпні. На лавках у три яруси лежать по одному, іноді по два чоловіки, у проміжках теж люди. Хлопець навпроти мене на підлозі підбиває тонку сіру ковдру, намагаючись сформувавти подушку.

Через гамір голосів пробивається звук:

– Ojczy nasz ktorys jest w niebie, swiec? sie imie Twoje, przyjdź krolestwo Twoje[5 – Отче наш, що еси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твое, нехай прийде Царство Твое... (Пол.)]...

– Боже мій. – Мій сусід виглядає у прохід. – Говори англійською, ти, пшек довбаний! – Тоді сідає назад на лаву й хитає головою. – Набридли вже. Прямо з емігрантських кораблів.

- ...i nie wodz nasz na pokuszenie ale nas zbaw ode zlego. Amen[6 - І не введи нас у випробовування, але визволи нас від лукавого. Амінь. (Пол.)].

Я відхиляюся до стіни й заплющую очі, шепочу:

- Амінь.

Потяг смикається. На секунду загоряються вогні й зразу гаснуть. Десь попереду вие свисток. Ми рушаємо, світло загоряється знову. Я смертельно втомлений, б'юся головою об стіну й не помічаю.

Через якийсь час прокидаюся і бачу перед собою пару робочих черевиків.

- Готовий?

Я киваю, намагаюся зібратися до купи.

Чую, як хрустять кістки. Бачу коліна і врешті обличчя Ерла.

- Ти все ще тут? - питає він, зазираючи під лаву.

- Ага. Вибачте.

Я випрямляю плечі й намагаюся встати.

- Ну слава богу, - каже мій сусід.

- Pierdol sie[7 - Іди в сраку (пол.)], - відказую йому.

За кілька метрів від мене хтось пирскає.

- Ходімо, - каже Ерл. - Ал хильнув достатньо, щоб розслабитися, але поки недостатньо, щоб озвіріти. Думаю, це твій шанс.

Він проводить мене через кілька спальних вагонів. Коли ми доходимо до останнього, перед нами наступний - зовсім інші стіни. Через віконце я бачу чисті меблі та красиві світильники.

Ерл обертається до мене:

- Готовий?

- Так.

Ні, я не готовий. Ерл бере мене за карк і гатить обличчям у дверну раму. Іншою рукою розчахує розсувні двері й жбурляє мене всередину. Я падаю вперед з розпростертими руками, приземляюся біля мідних перил. Встаю, озираюся в шоці на Ерла. А тоді бачу решту людей.

- Це що таке? - питає дядько Ал із глибини шкіряного крісла.

Він сидить за столом із трьома чоловіками, в одній руці тримає товсту сигару між вказівним і великим пальцями, а в іншій - карти віялом. Перед ним стоїть чарка бренді, а трохи далі лежить купа покерних фішок.

- Застрибнув на потяг, сер. Знайшов його в спальному вагоні під лавою.

- Справді? - питає дядько Ал.

Він ліниво тягне цигарку, тоді кладе її на край попільнички. Відхиляється в кріслі, дивиться на власні карти й повільно випускає дим через кутики рота.

- Беру твої три, піднімаю на п'ять, - говорить він, нахилившись уперед і посуваючи стопку фішок у банк.

- Хочете, вижену його? - питає Ерл, підходить до мене й ставить на ноги, піднявши за комір.

Я намагаюся вхопити його за зап'ястки, щоб повиснути, якщо він знову захоче мене жбурнути. Переводжу погляд від дядька Ала на Ерлове підборіддя - єдина частина його обличчя, яку я бачу, - і назад.

Дядько Ал складає карти й обережно кладе їх на стіл.

- Не зараз, Ерле, - каже він, бере сигару й затыгується. - Посади його назад.

Ерл опускає мене туди само на підлогу, спиною до дядька Ала. Намагається поправити на мені піджак.

- Підійди, - говорить дядько Ал.

Я виконую наказ, радо відсуваючись подалі від Ерлових рук.

- Не думаю, що ми мали задоволення познайомитися, - продовжує Ал, випускаючи кільце диму. - Як тебе звуть?

- Джейкоб Дженковскі, сер.

- І скажіть, як ваша ласка, Джейкобе Дженковскі, що ви робите на моєму потязі?

- Шукаю роботу.

Дядько Ал пильно на мене дивиться, продовжуючи випускати кільця диму. Інша його рука лежить на животі, він слабо відбиває ритм пальцями по жилету.

- Колись працював у цирку, Джейкобе?

- Ні, сер.

- А бував у цирку, Джейкобе?

- Так, сер. Звісно.

- У якому?

- У Рінглінгів, - кажу я їй одразу тамую подих, обертаючи голову до Ерла - той погрозово розширив очі.- Було жахливо. Нестерпно, - додаю я спішно, обертаючись назад до дядька Ала.

- Ну, це факт, - відказує він.

- Так, сер.

- А ти бачив наше шоу, Джейкобе?

- Так, сер, - відповідаю я і відчуваю, що шаріюся.

- І як тобі?

- Воно... видовищне.

- А що сподобалося найбільше?

Я нервово вдихаю, намагаючись щось вигадати.

- Номер із чорними й білими кіньми. І дівчиною в рожевому. З блискітками, - кажу нарешті.

- Чуеш, Августе? Хлопцеві подобається твоя Марлена.

Чоловік навпроти дядька Ала піднімається й обертається - це той, що був у звіринці, тільки тепер без циліндра. Його красиве обличчя непорушне, волосся напomadжене. Він також має вуса, але, на відміну від дядька Ала, у нього вони тільки вздовж губів.

- То ким ви себе бачите в цирку? - питає дядько Ал.

Він нахилиється вперед і бере чарку зі столу, трохи збовтує віскі по колу і випиває одним ковтком. Нізвідки з'являється офіціант і наповнює склянку.

- Я все що завгодно можу робити. Але, якщо це можливо, я б хотів працювати з тваринами.

- Тваринами. Ти чув це, Августе? Хлопчина хоче працювати з тваринами. Ти, мабуть, хочеш носити воду слонам, я правильно розумію?

Ерл піднімає брови.

- Але, сер, у нас же немає...

- Заткнися! - гаркає дядько Ал і схоплюється на ноги.

Він зачепив рукавом чарку на столі, вона впала на килим. Він дивиться на чарку, стиснувши кулаки, його обличчя швидко темнішає. Тоді починає кричати не по-людськи й топтати скло знову й знову.

На секунду все стихає, тільки шпали під нами ритмічно гупають. Тоді офіціант присідає на підлогу й починає змітати друзки.

Дядько Ал глибоко вдихає і відвертається до вікна, зчепивши руки позаду себе. Коли він обертається до нас, обличчя в нього знову рожевого кольору, а на вустах – легка усмішка.

– Я тобі от що скажу, Джейкобе Дженковскі. – Він випльовує мое ім'я, наче це щось гидке. – Я бачив тисячі таких, як ти. Думаєш, я не можу прочитати тебе як книжку? Що там у тебе сталося? Посварився з матусею? Або просто шукаєш, де повеселитися між семестрами?

– Ні, сер, нічого з цього.

– Мені насрати, що саме – навіть якщо я дам тобі роботу в шоу, ти довго не протягнеш. І тижня не виживеш. Навіть одного дня. Цирк – це добре змашений механізм, у якому виживають тільки найсильніші. Але ти про силу нічого не знаєш, чи не так, університетський жевжику? – Він дивиться на мене, ніби закликаючи говорити. – А тепер котися до біса, – каже Ал, махаючи на мене рукою. – Ерле, проведи його. І почекай, поки не побачиш червоне світло перед тим, як викинути його – мені не потрібні проблеми за те, що я нашкодив маминому синочку.

– Зачекай хвилину, – говорить Август, усміхаючись майже радісно. – Це правда? Ви вчитеся в університеті?

Мені здається, що я мишеня, яким граються два коти.

– Вчився.

– І що вивчали? Мабуть, якісь мистецтва? – У його очах світиться насмішка. – Румунські народні танці? Чи Арістотелеву літературну критику? Чи, можливо, ви, містере Дженковскі, отримали вчений ступінь із гри на акордеоні?

– Я вчився на ветеринара.

Його обличчя одразу кардинально змінюється.

– Ветеринара? То ви лікар для тварин?

– Не зовсім.

– Що ви маєте на увазі?

– Я не здав випускні екзамени.

– Чому?

– Просто не написав.

– Випускні екзамени на останньому році навчання?

– Так.

- У якому університеті?

- Корнелльському.

Август і дядько Ал презирнулися.

- Марлена казала, що в Срібної Зірки щось трохи болить, - говорить Август. - Хотіла, щоб я попросив помічника привести ветеринара. Але помічника здуло вітром ще до прохання.

- Що ти пропонуєш? - питає дядько Ал.

- Хай хлопець гляне на нього зранку.

- А де його везти всю ніч, Августе? І так місць для всіх немає.- Ал бере сигару з попільнички й гасить об край. - Можливо, хай поспить на лавах.

- Або у вагоні з цирковими тваринами, - говорить Август.

Дядько Ал супиться.

- Що? З кіньми Марлени?

- Так.

- Ти про місце, де раніше були кози? А хіба там не живе той малий випердок... Як його звуть? - Він клацає пальцями, намагаючись пригадати. - Стінко? Кінко? Той клоун із собакою?

- Точно, - усміхається Август.

АВГУСТ ПРОВОДИТЬ МЕНЕ ЧЕРЕЗ ЧОЛОВІЧІ ВАГони у самий кінець, аж на маленьку платформу вагона для худоби.

- Джейкобе, ви вмієте лазити? - питає він поважно.

- Думаю, так, - відповідаю я.

- Добре.

Він без попередження нахилиється вперед, хапається за щось зовні вагона і спритно підтягується на дах.

- Господи! - вигукую я і дивлюся спочатку на місце, з якого щойно зник Август, а тоді на оголені рейки й шпали прямо під ногами.

Потяг якраз на розвороті, я намагаюся балансувати руками, важко дихаю.

- Давайте! - чую я заклик із даху потяга.

- Як ви, в біса, це зробили? За що хапатися?

- Там драбина. Якраз збоку. Нахилийтеся вперед і дістанете.

– А як не дістану?

– Ну, тоді це буде наша остання зустріч, напевно.

Я обережно тягнуся до краю. Мені видно лише тонку бокову перегородку драбини.

Уважно приглядаюся до цілі, витираю руки об стегна й перехиляюся вперед.

Правою рукою відчуваю драбину. Міцно чіпляюся лівою, щоб закріпитися на іншому боці. Закидаю ногу на перекладину, міцно притискаюся, намагаючись втамувати подих.

– Нумо, піднімайтеся!

Я закидаю голову. Август дивиться на мене й посміхається, його волосся роздуває вітер.

Вилізаю на дах. Август підсувається до мене і, коли я сідаю поруч, плескає по плечу рукою.

– Озирніться. Хочу вам дещо показати.

Він указує на тіло потяга – воно розтягується під нами, наче гігантська змія, з'єднані вагони грюкають і вигинаються на поворотах.

– Красиво, чи не так, Джейкобе? – говорить Август.

Я переводжу погляд на нього – він дивиться мені прямо в очі, в його очах стрибають бісики.

– Але не так красиво, як моя Марлена, еге ж? – Він клацає язиком і підморгує.

Я навіть не встигаю заперечити, коли він підводиться на ноги й починає пританцьовувати на даху.

Я витягую ший і рахую вагони. Мінімум шість.

– Августе?

– Що? – Він зупиняється посеред оберту.

– А в якому вагоні Кінко?

Він раптово присідає.

– У цьому. Тобі пощастило. – Август смикає вгору люк вагона й знову зникає.

Я підповзаю до отвору рачки.

– Августе?

- Що? - чую я голос із темряви.

- А тут е драбина?

- Ні, просто застрибуй.

Я опускаюся всередину, повисаю на пальцях, зрештою гупаю на підлогу. Мене зустрічає здивоване іржання.

Тонкі смуги місячного світла пронизують щілини в стінах вагона. З одного боку від мене стоять коні, з іншого я бачу стіну, очевидно саморобну.

Август ступає вперед і штовхає двері всередину. Вони грюкають об стіну, відкриваючи імпровізовану кімнатку у світлі гасової лампи. Вона стоїть на перевернутому ящику біля розкладачки. Там на животі лежить карлик і читає товсту книжку. Мій ровесник, рудий, як і я. На відміну від мого, його волосся стирчить на всі боки непокірними пасмами. Обличчя, шия, руки й плечі в нього щедро всипані веснянками.

- Привіт, Кінко, - каже Август із відразою.

- Привіт, Августе, - каже карлик з такою самою відразою.

- Це Джейкоб, - обертаючись у крихітній кімнатці, каже Август і йде повз речі, клацаючи їх пальцем. - Він поспить у тебе трошки.

Я ступаю вперед і протягую руку:

- Привіт.

Кінко неохоче потискає її і звертається до Августа:

- А що він?

- Він Джейкоб.

- Я спитав, що він, а не хто він.

- Він допоможе нам у звіринці.

Кінко схоплюється на ноги.

- Людина зі звіринця? Я не згоден. Я - артист. У жодному разі не ділитиму простір з робочим.

За ним чується ричання, і я помічаю джека-рассела-тер'єра. Собака стоїть скраю розкладачки, у неї настовбурчився загривок.

- Я голова циркових коней і головний наглядач тварин, - повільно говорить Август, - і ти спиш тут тільки через мою безмежну великодушність. Також лише через мою великодушність у тебе тут не спить юрба робочих. Звісно ж, це можна змінити в будь-який момент. Крім того, цей джентльмен - новий ветеринар у нашому цирку, він з Корнелльського університету, і це в моїй

системі координат ставить його набагато вище за тебе. Тому, можливо, ти подумаєш про те, щоб запропонувати йому розкладачку. – В очах Августа відбивається вогник лампи, а по губах стрибають тіні й відблиски.

Через секунду він обертається до мене й низько кланяється, клацнувши підборами.

– Добраніч, Джейкобе. Я впевнений, що Кінко прийме вас гостинно. Чи не так, Кінко?

Кінко похмуро на нього дивиться.

Август пригладжує волосся з обох сторін і виходить, грюкнувши дверима. Я дивлюся на грубо обтесані двері доти, доки його кроки над нами не стихають. Тоді обертаюся.

Кінко з собакою дивляться на мене. Собака скалить зуби й гарчить.

Я СПЛЮ НА М'ЯТІЙ КІНСЬКІЙ ПОПОНІ під стіною якомога далі від розкладачки. Попона волога. Людина, що клала тут дошки, коли вони переробляли місце в кімнату, дуже погано попрацювала, тому що на мою ковдру крапає дощ і вона смердить пліснявою.

Я прокидаюся від поштовху. За ніч я розчухав руки й шию до крові. Не знаю, чи це від того, що спав на кінській шерсті, чи в мене завелися якісь паразити, і знати не хочу. Небо в прогалинах між дерев'яними стінами чорне, потяг усе ще іде.

Я прокинувся через якийсь сон, але не можу його пригадати. Заплющую очі, натужно стараюся відновити його в пам'яті.

Сниться мама. Вона стоїть у дворі в сукні волошкового кольору й розвішує білизну на мотузку. У роті тримає прищіпки, ще жменя лежить у неї в фартусі, зав'язаному навколо талії. Пальцями тримає простирadlo. Тихо наспівує щось польською.

Спалах.

Я лежу на підлозі, наді мною висять груди стриптизерки. Її соски коричневі, як млинці за срібний долар, крутяться по колу – туди-сюди, шльоп. Туди-сюди, шльоп. Я відчуваю збудження, тоді горе, а тоді нудоту.

А тоді я...

Я...

П'ять

Я белькочу щось, наче старий дурень. Я і є старий дурень.

Думаю, я спав. Можу поклястися, що кілька секунд тому мені було двадцять три, а зараз я у цьому нещасному, висушеному тілі.

Схлиплю, витираю дурні сльози, намагаюся опанувати себе, тому що та повненька дівчина в рожевій формі повернулася. Вона, певно, мала нічне чергування, або це я втратив лік часу. Я ненавиджу не знати, що саме відбулося.

Також я хочу пригадати її ім'я, але не можу. Так воно, коли тобі дев'яносто. Чи дев'яносто три.

- Добрий ранок, містере Дженковскі,- каже медсестра і вмикає світло, тоді підходить до вікна й піднімає жалюзі, щоб впустити світло. - Пора вставати й радіти життю.

- Який сенс? - буркочу я.

- Сенс у тому, що Бог благословив нас іще одним днем, - відповідає вона й підходить.

Натискає кнопку на моєму ліжку, воно починає гудіти. За кілька секунд я сиджу вертикально.

- А ще ви завтра йдете в цирк.

Цирк! Значить, день мине дарма.

Медсестра надягає одноразовий ковпачок на термометр і вставляє мені у вуха. Мене так тицяють предметами й піднімають щодня. Я наче шматок м'яса, який знайшли в глибині морозильника. Підозрюваний, чия невинність ще треба довести.

Термометр пищить, дівчина викидає ковпачок у сміттєве відро й пише щось у моїй медкарті. Тоді знімає зі стіни тонометр.

- Ви сьогодні хочете поснідати в ідальні чи принести їжу сюди? - питає вона, обгортаючи моє плече манжетом і надуваючи її.

- Я не хочу снідати.

- Припиніть, містере Дженковскі,- каже дівчина, притискаючи стетоскоп до моєї вени біля ліктя й дивлячись на манометр. - Вам потрібні сили.

Я намагаюся прочитати її бейдж.

- Для чого? Марафон бігти, чи що?

- Щоб ви не захворіли й не пропустили цирк, - відказує медсестра.

Манжета здувається, вона знімає її з мого плеча й вішає на стіну.

Нарешті! Я розгледів її бейдж з іменем.

- Я поїм тут. Спасибі, Розмарі, - кажу я, мимохідь показуючи, що запам'ятав її ім'я.

Важко робити вигляд, що мої мізки ще в макітрі, але це важливий момент. У будь-якому разі, я ще всі клепки маю. Ще пам'ятаю факти про інших людей.

- Я заявляю, що ви сильний, як кінь, - каже медсестра, дописуючи щось і захоплюючи мою медкарту. - Якщо триматимете масу на тому самому рівні, то, закладаюся, проживете ще десять років.

- Чудово, - відказую я.

КОЛИ РОЗМАРІ ПРИХОДИТЬ, щоб повезти мене в загальну залу, я прошу її підвезти мене до вікна, бо хочу роздивитися, що відбувається в парку.

Ясний день, сонце розсіяно світить серед пухнастих хмар. Я одразу ж згадую, як було працювати в цирку за жахливої погоди. Не те щоб робота чимось відрізнялася. Мені цікаво, чи там досі називають людей робочими. Напевно ж, і спальні вагони покращилися, тільки гляньте на житлові фургони. До деяких навіть супутникові тарілки прикріплені.

Після їжі я помічаю, як одного з жителів будинку для літніх людей родичі везуть вулицею. Через десять хвилин надворі формується справжній потяг із вагонами: Руті, а ще Неллі Комптон, але який сенс: вона ж овоч і все забуде. І Доріс - її, мабуть, везе Рендалл, про якого вона постійно торочить. І той старий випердок Мак-Гінті. О так, головний лев у прайді, навколо нього вся сім'я і картатий плед на колінах. Мабуть, бреше там щось про слонів.

За великим шатром цирку рядком стоять величні першерони, усі - сліпучо-білі. Можливо, вони для вольтижування? Коні для цього завжди білі, щоб на них не було видно живиці, якою їх мажуть артисти, щоб їхні ноги не сковзалися по спинах тварин.

Навіть якщо вони стараються, немає причин думати, що вони можуть дорівнятися до коней Марлени. Ніхто й нічого не йде в порівняння з Марленою.

Я чекаю на слона однаковою мірою з острахом і розчаруванням.

ПОТЯГ ЗІ СТАРЕНЬКИХ ПОВЕРТАЄТЬСЯ ПІД ВЕЧІР з кульками, прив'язаними до билець візочків, і в дурних капелюхах на потилицях. У декого на колінах навіть лежать пакети із солодкою ватою. Пакети! Мабуть, не знають, що цукор може бути недільної давності. У мої дні все було свіже й прямо з барабана потрапляло на паперовий конус.

О п'ятій до мене підходить худенька медсестра з конячим обличчям, знімає гальма візочка й повертає мене, питаючи:

- Готові до вечері, містере Дженковскі?

- Гмгм, - бурчу я, тому що вона навіть не почекала відповіді.

Ми доїжджаємо до ідальні, вона паркує мене перед моїм звичним столом.

- Ні. Чекайте! - протестую я. - Я не хочу тут сидіти сьогодні.

- Не переживайте, містере Дженковскі,- відказує медсестра. - Я впевнена, що містер Мак-Гінті пробачив вас за вчорашне.

- Чудово, та я не пробачив його. Я хочу сидіти там. - Я показую на інший стіл.

- Але там ніхто не їсть.

- Отож.

- Ох, містере Дженковскі, чому б просто не лишитися...

- Просто повезіть мене туди, куди я прошу, чорт забирай.

Мій візок спиняється, за ним мертва тиша. За кілька секунд ми рухаємося до столу, який я попросив, і медсестра йде. Коли вона повертається і ставить тацю на стіл, то в неї суворо стулені губи.

Коли сидиш сам за столом, то найважче - це не чути розмови людей навколо. Я не підслуховую, я просто не можу їх не чути. Більшість обговорюють цирк, і мені все одно. Але мені не байдуже, що старий пердун Мак-Гінті сидить за моїм столом і говорить до моїх старих подруг, наче якийсь король Артур перед почтом. Але це ще не все - я майже впевнений, що він там комусь у цирку розказав, що носив воду слонам, і вони дали йому квиток у першому ряду! Неймовірно! І він сидить там і цвенькає про те, як добре його обслужили, а Гейзел, Доріс і Норма захоплено заглядають йому в рота.

Я не можу це терпіти. Дивлюся на свою тарілку. Щось тушковане під блідою підливою, а збоку - рябе желе.

- Сестро! - кричу я. - Сестро!

Одна з дівчат піднімає голову й перехоплює мій погляд. Я очевидно не вмираю, тому вона дозволяє собі поволі підійти.

- Чим я можу вам допомогти, містере Дженковскі?

- Як щодо справжньої їжі?

- Перепрошую?

- Реальної їжі. Ну, знаєте, продуктів, які їдять люди за стінами цього будинку.

- Ох, містере Дженковскі...

- Не починайте знову з цими «містерами Дженковскі», юна леді. Це їжа з дитсадка, а коли я востаннє перевіряв, мені було не п'ять років. Мені дев'яносто. Чи дев'яносто три.

- Це не їжа з дитсадка.

- Це якраз вона. Тут нема твердого. Дивіться. - Я проводжу виделкою по суміші під блідою підливою. Вона падає рідотою, зубчики виделки лишаються порожніми й обмазаними цим. - Оце ви називаєте їжею? Я хочу їжу, яку можна вкусити зубами. Щось хрустке. А оце, з вашого дозволу, що таке? - питаю я і занурю виделку в бульку желе. Воно перелякано трясеться. Наче груди, які я колись бачив.

- Це салат.

- Серйозно? А де тут овочі? Я щось не бачу ніяких овочів.

- Це фруктовий салат, - говорить вона спокійним, але холодним тоном.

- А ви бачите тут фрукти?

- Так. Я бачу тут фрукти, - говорить вона, показуючи на цятки в рябій суміші.- Ось. І тут. Шматочок банана, виноград. Чому б вам це не скуштувати?

- А чому б вам це не скуштувати?

Вона схрещує руки на грудях. У моєї виховательки вривається терпець.

- Це їжа для наших резидентів. Вона розроблена харчовими фахівцями, що спеціалізуються на геріатричних...

- Я не їстиму це. Я хочу справжньої їжі.

У кімнаті повисає мертва тиша. Я роззираюся. Усі витріщилися на мене.

- Що? - кажу я гучно. - Невже я так багато прошу? Хіба тут більше ніхто не хоче справжньої їжі? Не кажіть мені, що вам усім подобається ця... кашка! - Я прикладаю руку до тарілки й легенько її штовхаю.

Легесенько.

Справді.

Моя тарілка летить через стіл і розбивається об підлогу.

ПОКЛИКАЛИ ЛІКАРКУ РАШИД. Вона сидить у ногах мого ліжка й ставить питання. Я намагаюся відповідати ввічливо, але я так стомився від того, що мене вважають неслухняним, що, боюся, можу здатися капризним.

Через пів години вона просить медсестру вийти за нею в коридор. Я намагаюся розчути. Але мене підводять мої старі вуха. Попри їхню непристойну величину, вони вихоплюють тільки обривки фраз: «серйозна, серйозна депресія» і «проявляється у вигляді агресії, що не дуже поширено серед геріатричних пацієнтів».

- Я не глухий, до вашого відома! - кричу я зі свого ліжка. - Просто старий!

Лікарка Рашид заглядає в мою кімнату й бере медсестру під руку. Вони відходять по коридору, і я вже точно нічого не чую.

ТОГО Ж ВЕЧОРА В МОЄМУ ПАПЕРОВОМУ СТАКАНЧИКУ з'являється нова пігулка. Дуже швидко її кладуть мені в долоню.

– Це що? – питаю я, зневажливо показуючи на неї. Тоді перевертаю і роздивляюся.

– Що?

– Оце, – кажу я, тицяючи на образливу таблетку. – Ця пігулка. Вона нова.

– Вона називається «елавіл».

– Для чого?

– Допоможе вам почуватися краще.

– Для чого? – повторюю я.

Вона мовчить. Я піднімаю очі. Ми зустрічаємося поглядами.

– Від депресії, – врешті каже вона.

– Я не питиму її.

– Містере Дженковскі...

– У мене немає депресії.

– Це прописала лікарка Рашид. Воно вам...

– Ви хочете накачати мене таблетками. Хочете перетворити мене на вівцю, що запихається желе. Не питиму це, ні.

– Містере Дженковскі, у мене ще дванадцять пацієнтів. Випийте, будь ласка, ваші пігулки.

– Я думав, ми резиденти.

Її худе обличчя суворішає.

– Я вип'ю усі, крім цієї, – кажу я, змахуючи таблетку з долоні.

Вона пролітає в повітрі й приземляється. Інші пігулки я кидаю в рота.

– А де вода? – шепелявлю, намагаючись втримати їх усі на язичку.

Вона вручає мені пластанку, піднімає таблетку з підлоги і йде в туалет. Я чую шум води в унітазі. Медсестра вертається.

– Містере Дженковскі, я принесу вам ще одну пігулку елавілу, і якщо ви не вип'єте її, мені доведеться зателефонувати лікарці Рашид і вона пропише вам цей медикамент уколом. Так чи інакше, та ви його приймете. Яким способом, вирішувати вам.

Коли вона приносить іншу пігулку, я ковтаю її. Через п'ятнадцять хвилин мені ще й укол колять. Не елавілу, ще чогось, але все одно мені здається, що це несправедливо, тому що я таки випив ту бісову таблетку.

Через кілька хвилин я стаю вівцею, що запихається желе. Вівцею так точно. Я все нагадую собі про інцидент, через який зі мною таке сталося, і розумію, що якби мені зараз принесли те рябе желе й сказали його їсти, я би їв.

Що вони зі мною зробили?

Я намагаюся накопичити гнів останками людяності, які лишилися в моєму хирлявому тілі, але не виходить. Гнів тікає, як хвильки з берега. Обдумую цей факт і розумію, що голову застилає морок сну. Він ширяє там якийсь час, крутиться і з кожним обертом стає все більшим. Я здаюся й перестаю гніватися, це вже якась формальність цієї секунди. Вирішую зранку добряче розсердитися. А тоді дозволяю собі поринути в сон, бо не можу більше бунтувати.

Шість

Потяг реве й бореться із супротивом гальм. Через кілька хвилин, після завершального довгого скреготу, великий залізний звір спинається і затихає.

Кінко скидає ковдру і встає. Він не вищий за метр двадцять. Потягується, позіхає і цмакає губами, тоді чеше голову, під пахвами й тестикулами. Собака стрибає навколо нього, сказано трясучи обрубком хвостика.

– Нумо, Квіні, – говорить він, піднімаючи її на руки. – Хочеш надвір? Хочеш? Квіні хоче погуляти? – Він цілує її в біло-руду морду і йде через маленьку кімнату.

Я дивлюся на свою зім'яту кінську попону в кутку.

– Кінко? – звертаюся до нього.

Він так гарячково гримає дверима, що в мене не лишається сумнівів, що він мене почув.

МИ СТАЄМО НА КОЛІЯХ збоку від летючої ескадрильї, що прибула кілька годин тому. Наметове містечко вже натягнули, тому містяни радіють і снують навколо, ловлячи витрішки. Зграйки дітей повилазили на летючу ескадрилью й роздивляються усе блискучими очима. Їхні батьки пасуться знизу,

тримаючи за руки наймолодших і показуючи на різні дива, що поступово з'являються.

Робочі вилазять зі спальних вагонів головного потяга, запалюють цигарки і йдуть через галявину до польової кухні. На ній уже майорить блакитно-помаранчевий прапор, а казанок парує, булькає і закликає всіх до себе.

Артисти виходять зі спальних вагонів у кінці потяга, помітно кращих за інші. Там чітка ієрархія: що ближчі до кінця потягу, то кращі апартаменти. Дядько Ал виходить із вагона прямо перед кабузом[8 - Кабуз - спеціальний вагон наприкінці вантажного залізничного состава в Північній Америці.]. Я помічаю, що ми з Кінко займаємо місце, найближче до двигуна.

- Джейкобе!

Я обертаюся. До мене наближається Август у крохмальній сорочці, з гладко виголеним підборіддям і щойно причесаним гладким волоссям.

- Як почуваєшся, малий? - питає він.

- Нормально. Трохи стомився.

- Той малий троль додав тобі клопоту?

- Ні,- кажу я. - З ним усе нормально.

- Добре, добре. - Август складає руки з плеском. - То, може, глянемо на нашого коня? Не думаю, що там щось серйозне. Марлена з ним нянчиться, як із дитям малим. О, а ось і наша панна. Іди сюди, дорогенька, - радісно гукає він. - Хочу познайомити тебе з Джейкобом. Він твій шанувальник.

Я відчуваю, як рум'янець заливає мені щоки.

Вона підходить до мене, посміхаючись, поки Август дивиться у вагон для худоби.

- Рада знайомству, - говорить Марлена, простягаючи руку.

Зблизька вона виявляється неймовірно схожою на Кетрін - тендітні риси, порцелянова шкіра, жменька веснянок на носі. Сяйливі блакитні очі й волосся, достатньо темне, щоб її не можна було зарахувати до блондинок.

- Навзаєм, - відповідаю я, болісно розуміючи, що не голився три дні.

Мій одяг смердить кізяками, і це не єдиний жахливий запах, що лине від мене.

Вона легко нахиляє голову:

- Це ж вас я бачила вчора в звіринці, так?

- Не думаю, - на автоматі брешу я.

– Та ні, то були ви. Прямо перед шоу. Коли клітка з шимпанзе зачинилася з гуркотом.

Я кидаю оком на Августа – він усе ще дивиться в інший бік. Марлена перехоплює мій погляд і, здається, розуміє.

– Ви не з Бостона, так? – каже вона, притишивши голос.

– Ні. Ніколи не був там.

– Гм. Просто я вас ніби знаю. Що ж, – каже вона радісно, – Август сказав, що ви ветеринар. – У цей момент її чоловік обертається на звук свого імені.

– Ні. Тобто не зовсім так.

– Він просто скромник, – говорить Август. – Піте! Агов, Піте!

Біля вагону для тварин група чоловіків прилаштовує спускову платформу з низькими перилами по боках. Високий брюнет обертається і гукає:

– Так, шефе?

– Виведи всіх коней і приведи Срібну Зірку, добре?

– Так.

Через одинадцять коней – п'ять білих і шість чорних – Піт ще раз заходить у вагон для тварин й вертається через хвилину.

– Срібна Зірка не хоче рухатися, шефе.

– Примусь його.

– Ні-ні, не треба! – вигукує Марлена, кидаючи суворий погляд на Августа.

Вона йде до платформи й зникає у вагоні.

Ми з Августом чекаємо зовні, слухаючи припрошування і цокання. Через кілька хвилин Марлена виходить із вагона зі срібногривим арабським скакуном.

Вона стає перед ним, ласкаво проказує і шепоче. Кінь піднімає голову й відступає назад. Врешті він спускається за нею по платформі, з кожним кроком опускаючи голову нижче. Дійшовши вниз, він так низько опускається, що майже спирається на коліна передніх копит.

– Господи, Марлено, я думав, ти сказала, що він трохи занедужав, – говорить Август.

Марлена здається ще блідішою.

– Так і було. Вчора він почувався зовсім не так погано. Кілька днів ходив сумний, але точно не такий, як зараз.

Вона клацає язиком і легко тягне коня, поки той не виходить на землю. Спина в нього напружена, задні ноги тримають на собі всю вагу тіла. У мене серце завмирає. Так тварини ходять навшпиньки.

– Як думаєте, що з ним? – питає Август.

– Мені треба подивитися, – відповідаю я, хоча вже на дев'яносто дев'ять відсотків впевнений. – У вас є якийсь інструмент?

– Немає. Але в теслярів є. Послати за ними Піта?

– Поки не треба. Можливо, не знадобляться.

Я сідаю перед конем і обмацую його ліву ногу від плеча до копита. Він стоїть непорушно. Тоді я кладу долоню на його копито спереду – воно пашиє жаром. Пробую вказівним і великим пальцями задню частину копита. Артерія заходиться пульсом.

– Чорт, – бурмочу я.

– Що там? – питає Марлена.

Я випростуюся і намагаюся підняти ногу Срібної Зірки. Він міцно тримає її на землі.

– Давай, малий, – прошу його й тягну за копито.

Урешті він піднімає ногу. Підшва надута й почорніла, а по краю тягнеться червона лінія. Я швидко відпускаю ногу.

– Кінь розбив ногу.

– О боже! – вигукує Марлена й підносить руки до губ.

– Що? – питає Август. – Що з ним?

– Він розбив собі ногу, – продовжую я. – У нього пошкоджена з'єднувальна тканина між копитом і кісткою, через це кістка постійно тисне на підшву копита.

– А можна нормальною мовою? Це погано?

Я кидаю оком на Марлену – вона все ще прикриває рот руками.

– Так. Погано.

– Ви можете це вилікувати?

– Ми можемо вкласти його й не давати йому вставати на ноги. Годувати тільки трав'яним сіном, жодних злаків. І ніякої роботи.

– Але чи можете ви його вилікувати?

Я вагаюся, дивлюся на Марлену й кажу:

– Напевно, ні.

Август переводить очі на Срібну Зірку й шумно зітхає через надуті щоки.

– Так, так, так! – розноситься за нами впізнаваний голос. – Це ж наш особистий лікар для тварин!

Дядько Ал підходить у чорно-білих картатих штанах і багряному жилеті. У руках він тримає тростину зі срібним набалдашником і розмахує нею у такт крокам.

– То що скаже ескулап? Полікували коня? – питає Ал патетично, підходячи до мене майже впритул.

– Не зовсім, – кажу я.

– Чому?

– Ймовірно, кінь розбив ногу, – відповідає Август.

– Що?

– Хвора нога.

Дядько Ал нахиляється і дивиться на копито Срібної Зірки.

– Як на мене, з його ногами все нормально.

– Це не так.

Він обертається до мене:

– То що ви пропонуєте з цим робити?

– Поставити в стійло відпочивати й не давати йому зерно. Крім цього більше ніяких варіантів.

– У стійлі він відпочивати не буде. Це головний герой у номері з кіньми.

– Якщо цей кінь продовжить працювати, його кістка тиснутиме на підшву і зрештою проб'є її. І тоді йому кінець, – кажу я твердо.

Дядько Ал кліпає очима й переводить погляд на Марлену.

– Як довго він не буде брати участі в шоу?

Я збираюся з думками, обережно вибираючи слова, тоді кажу:

– Напевно, не братиме взагалі.

- Чорт забирай! - кричить Ал і б'є тростиною об землю. - Де я, в біса, знайду іншого коня для номера в середині сезону? - Він обертається до свого причту.

Вони знизують плечима, щось бурмотять, відводять очі.

- Ви нікчемні сучі діти. Навіщо я вас узагалі тримаю? Добре, тепер так. - Він указує тростиною на мене. - Ти в шоу. Полікуй цього коня. Плачу дев'ять доларів на тиждень. Звітуєшся Августу. Якщо кінь не видужає, ти вилітаєш. Точніше кажучи, один промах - і ти вилітаєш. - Він підходить до Марлени, кладе руку їй на плече й лагідно продовжує: - Ну-ну, дорогенька. Не переймайся. Джейкоб про нього потурбується. Августе, нагодуй цю прекрасну леді сніданком, добре? Нам скоро рушати.

Август різко повертає голову до нього.

- У сенсі рушати?

- Ми згортаємося, - каже дядько Ал, розводячи руками. - Рухаємося далі.

- Про що ти, в біса, говориш? Ми щойно приїхали. Всі тільки почали розкладатися!

- Зміна плану, Августе. Зміна плану.

Дядько Ал і його люди ідуть геть. Август дивиться їм услід з роззявленим ротом.

У ПОЛЬОВІЙ КУХНІ ВСІ ДІЛЯТЬСЯ ПЛІТКАМИ.

Над деревами чується:

- Братів Карсонів кілька тижнів тому зловили на обраховуванні людей. Спалили за собою все.

- Ого, - пирхає хтось. - Це зазвичай наша робота.

Перед яешнею:

- Вони чули, що ми возимо випивку. Може бути рейд.

- Та точно буде, - відповідають на це. - Тільки не через випивку, а через бордель.

Біля вівсянки:

- Дядько Ал підмазав шерифу за галявину минулого року. Поліцаї сказали, що в нас є дві години, а потім вони нас самі виженуть.

Езра сидить у тій самій позі, що й учора, схрестивши руки й поклавши підборіддя на груди. Уваги на мене не звертає ніякої.

- Ого, хлопче! - гукає мені Август, коли я направляюся до полотняної стіни між столами. - А ти куди зібрався?

- На іншу сторону.

- Маячня! Ти ветеринар нашого шоу. Ходи зі мною. А то мені доведеться послати тебе справді туди, щоб дізнатися, про що вони всі говорять.

Я йду за Марленою і Августом до одного з гарно вбраних столів. Кінко сидить за кілька столів від мене з іще трьома карликами й Квіні біля його ніг. Собака з надією дивиться на хазяїна, язик у неї звисає набік. Кінко не звертає уваги ні на собаку, ні на своїх сусідів за столом. Він витріщається на мене й грізно рухає щелепою туди-сюди.

- Їж, дорогенька, - говорить Август і підштовхує баночку з цукром до вівсянки перед Марленою. - Не варто сумувати. У нас є справжній ветеринар.

Я відкриваю рота, щоб заперечити, але передумую.

До нашого столу підбігає крихітна білявка.

- Марлено, дорогенька! Ти не повіриш, що я чула!

- Привіт, Лотті, - вітається Марлена. - Не розумію. Що там?

Лотті всідається біля Марлени й тараторить без упину, навіть не вдихаючи повітря. Це повітряна акробатка, у неї є свіжі факти від перевіреного джерела - її нишпорка підслухав сварку дядька Ала та робочого за великим шатром. Дуже швидко наш стіл оточує натовп, і в проміжках історії, яку Лотті розказує слухачам, я чую короткий курс історії Алана Дж. Банкела та «Найвидовищнішого шоу братів Бензіні».

Дядько Ал - скупердй, стерв'ятник, пожирач падалі. П'ятнадцять років тому він був начальником шоу в грязюці: групи сіромах, побитих пелагрою артистів, яких він тягав із міста в місто на конях із прогнилими копитами.

У серпні 1928-го через кризу на Волл-стрит «Найвидовищніше шоу братів Бензіні» провалилося. У них просто закінчилися гроші, й вони не могли дістатися до наступного міста, що вже казати про нормальні умови для працівників. Генеральний директор шоу стрибнув на потяг за містом й полишив усіх: людей, тварин, обладнання.

Дядько Ал нагодився і викупив за безцінь спальний вагон і дві вагонетки того шоу в працівників залізниці, яким треба було терміново звільнити запасну колію. У ці дві вагонетки легко помістилися його пара хирлявих фургонів. На вагоні вже було гарно написано «Найвидовищніше шоу братів Бензіні», тому Алан Банкел приватизував ім'я і приєднався до рядів мандрівних цирків.

Коли стався біржовий крах і більші цирки почали закриватися, він не міг повірити своїй удачі. Почалося все з братів Джентрі та Бака Джонса в 1929-му. Наступного року заглохли цирк братів Кол, Крісті та могутній Джон Робінсон. Щоразу коли закривалося якесь шоу, там з'являвся дядько Ал й підбирав рештки: трошки вагонів, групку осиротілих артистів, верблюда.

У нього були розвідники повсюди – щойно в якомусь цирку назрівала криза, він отримував телеграму й мчав на місце подій.

Так, на чужих останках, він добряче розрісся. У Міннеаполісі підібрав шість парадних фургонів і беззубого лева. В Огайо – ковтача мечів і вагонну платформу. У Де-Мойні відхопив намет-гримерню, бегемота і причіп, а також Прекрасну Люсінду. У Портленді йому перепало вісімнадцять ваговозів, дві зебри й коваль. У Сіетлі – два плацкартні вагони й першокласна потвора – бородата жінка. Це його неймовірно ошчасливило, тому що найбільше у світі дядько Ал любить потвор і мріє про них. Не штучних потвор – чоловіків, покритих тату з голови до ніг, чи жінок, що вміють відригувати гаманці чи лампочки, чи жінок з афроволоссям, чи чоловіків, що можуть пропхати палицю далеко в носа. Дядько Ал любить справжніх потвор. Потвор від народження. Саме тому ми звертаємо з маршруту і ідемо в Джоліет.

Цирк братів Фоксів щойно розвалився, і дядько Ал в екстазі, тому що вони були найняли всесвітньо відомого Чарлза Менсфілда-Лівінгстона – гарного жевжукуватого чоловіка з близнюком-паразитом, що живе в нього на грудях. Він називає його Чезом. Той нагадує дитину, чия голова потонула в грудній клітці. Чез носить маленькі смокінги й лаковані туфельки. Під час ходьби Чарлз тримає ручки Чеза у своїх. Ходять чутки, що в Чезового крихітного пеніса навіть буває ерекція.

Дядько Ал відчайдушно хоче приїхати туди, поки Чарлза ніхто не відхопив. Так, попри те, що наші плакати висять по всьому Саратога-Спрінгсу й це мала бути дводенна зупинка; попри те, що ми мали всього 2200 скибок хліба, 52 кілограми масла, 360 десятків яєць, 712 кілограмів м'яса, 11 ящиків квашеної капусти, 48 кілограмів цукру, 24 ящики апельсинів, 23 кілограми смальця, 544 кілограми овочів і 212 банок кави, привезених на галявину; попри тонни сіна, ріпки, буряків та іншого корму для тварин, уже приготованого у звіринці; попри сотні містян, що спочатку раділи, потім нічого не зрозуміли, а потім швидко розсердилися – попри все це ми зібралися й поїхали.

Кухар лютує. Антрепренер свариться і хоче звільнитися. Головний конюх біситься і лає багатостраждальних працівників летючої ескадрильї нечуваними матюками.

Вони всі вже знають, як воно буде. Більшість бояться, що вони недоїдуть наступні три дні протягом поїздки до Джоліету. Команда кухарів намагається зібрати всю їжу, яку можливо, в основний потяг, і обіцяє за першої нагоди роздати всім «дюки» – напевно, щось на зразок порційних обідів.

ПІСЛЯ ТОГО ЯК АВГУСТ ДІЗНАЄТЬСЯ, що перед нами лежить незапланована триденна поїздка, він лається, бігає туди-сюди, проклинає дядька Ала на чім світ стоїть і гаркає нам накази. Поки ми тягнемо їжу тварин назад у поїзд, Август намагається переконати – і, якщо треба буде, то підкупити – кухарів попрощатися з частиною їжі для людей.

Ми з Діамантовим Джо тягаємо відра з тельбухами ззаду звіринця в головний поїзд. Їх принесли з місцевих боень і вони відразливі – смердючі, криваві й обгорілі. Ми ставимо їх прямо перед виходами вагонів для худоби. Їхні

жителі – верблюди, зебри та інші травоядні – брикаються, метушаться і всіляко впираються, але їм усе ж доведеться їхати з м'ясом, тому що іншого місця для нього нема. Великі кішки поїдуть на платформах у ярмаркових клітках.

Ми закінчуємо, і я йду шукати Августа. Він за польовою кухнею, вантажить на тачку всілякі рештки їжі, які випросив у кухарів.

– Ми майже все завантажили, – кажу я. – Що робити з водою?

– Викиньте все з відер і наберіть їх. Фургон з водою уже забитий, але це триватиме не три дні. Треба буде робити зупинки. Дядько Ал, може, й старий ханига, але точно не дурень. Він не ризикуватиме тваринами. Ні тваринами, ні цирком. М'ясо повантажили?

– Стільки, скільки влізло.

– М'ясо в пріоритеті. Якщо треба викинути сіно, щоб звільнити місце для м'яса, так і робіть. Коти важливіші за травоядних.

– Ми забиті вщент. Хіба тільки якщо ми з Кінко поспимо деінде, а так уже місця ні для чого нема.

Август думає, стукаючи пальцями по губах. Урешті каже:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<https://www.litres.ru/sara-gruen-2/vodi-slonam/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

2

Проктор – інспектор в англійському університеті.

3

Летюча ескадрилья (англ. Flying Squadron) – вагони з працівниками й інструментами, що приїжджають на галявину для цирку першими.

4

Першерон – кінь породи великих коней-вагозовів, виведеної у французькій провінції Порш.

5

Отче наш, що еси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твое, нехай прийде Царство Твое... (Пол.)

6

І не введи нас у випробовування, але визволи нас від лукавого. Амінь.
(Пол.)

7

Іди в сраку (пол.).

Кабуз – спеціальний вагон наприкінці вантажного залізничного состава в Північній Америці.